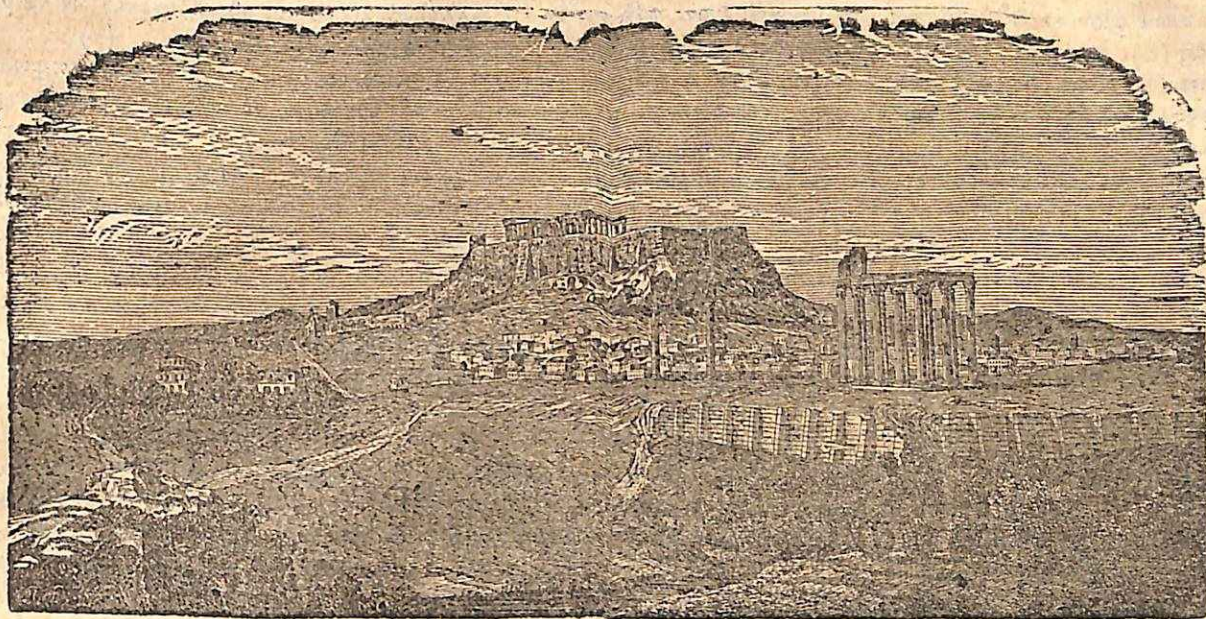

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 213.

ΠΕΡΙ ΑΔΑΝΩΝ.

—•••••

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδ. 212).

Η δὲ γέφυρα τῶν Ἀδάνων, σωζομένη εἰσέτι, ἔργον ἐστὶ θαυμάσιον, κατὰ Ghadjj Kalfa τὸν συγγραφέα τῆς Τουρκικῆς Γεωγραφίας, ἐπὶ πεντεκαίδεκα στηριζομένη ἀψίδων. Ἔστι δὲ βεβαίως αὐτὴ ἐκεῖνη ἣν Ἰουστινιανὸς κατὰ τὸν 5'. αἰῶνα ἀνεσκεύασεν, ὡς καὶ ἐκ τῆς κατασκευῆς δείκνυται. Ἡ δ' ἐπιτόπιος παρὰ τοῖς χριστιανοῖς παράδοσις ἀπονέμει αὐτὴν τῇ ἁγίᾳ Ἐλένῃ τῇ βασιλίδι. Περιγράφει δὲ αὐτὴν, ἄριστα ὁ γλαφυρὸς Προκόπιος ὁ Καισαρεύς διὰ τῶν ἐξῆς· « Ἔστι δέ τις μετ' αὐτὴν Ἀδανα πόλις, ἥς δὴ ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ποταμὸς φέρεται Σάρος ὄνομα, ἐκ τῶν ἐν Ἀρμενίοις ὄρων κατιών· νηυσίπορος δὲ ὁ Σάρος ἐστὶ καὶ ἀνδράσι πεζοῖς οὐδαμῇ ἐσβατός. Γέφυρα οὖν ἐκ παλαιοῦ τῇ δε ὑπερφύετε ἀποτετόρνυται καὶ λόγου ἀξία· γεγέννηται δὲ τρόπῳ τοιῷδε· λίθων μὲν εὐμεγεθῶν οἰκοδομίαι πολλαχοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκ τῆς γῆς ἐπα-νεστήκεισαν ἐς μέγα τι πάχος διήκουσαι, καὶ τῷ ποταμῷ κατὰ μὲν τὸ εὖρος ξυνεξικνούμεναι, τῷ δὲ ὕψει πολλῷ ὑπερβάλλουσαι τῷ ὑπεραίροντι ὑπερ-θὲν τε δυσὶν κατὰ μέσον ἀψίδες ἐν τῷ μετεώρῳ ἐ-πληρμέναι ἀνέχουσιν ὕψους ἐς μέγα τι χρῆμα. Ταύ-

της δὲ τῆς τῶν λίθων ξυνοθήκης, ἡ κατὰ τὸ ὕδωρ οὔσα ἐτύγγανεν, ὅτε βοθίῳ μαχομένης πολλῶ ἐπὶ χρόνου μῆκος ἀπέραντον ὅσον διέφθαρται (ἴσ. διε-φθάρθαι) τὰ πλείστα ξυνέβη, οὐκ ἐς μακράν τε ἡ γέφυρα τῷ ποταμῷ ἐμπεσεῖσθαι ἐπίδοξος ἦν. Ἐγί-νετο δὲ αἰεὶ ἐν εὐχῇ τῶν διαβαινόντων ἐκάστῳ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν διαβάσει τὴν τοῦ χρόνου στιγμὴν διαμεῖναι μόνον ἐν τῷ βεβαίῳ τὴν γέφυραν· ἀλλὰ Βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐτέραν τινὰ τῷ ποταμῷ πο-ταμῷ πορεύσαν ὀρύξας, ἐκείσε μὲν ἐπὶ καιροῦ μετα-πορεύεσθαι διωθήσατο, ὕδατος δὲ χωρὶς τὴν οἰκο-δομίαν λαβὼν, ἥς ἐπεμνήσθην ἀοτίως, καὶ αὐτῆς τὰ πεπονθότα περιελών, ἀνικοδομήσατο οὐδεμιᾷ μελλήσει, τὸν τε ποταμὸν αὖτις ἐς τὴν πρόσθεν ὁ-δὸν ἐπανήγαγεν, ἣν κοίτην καλοῦσι » (α). Καὶ ταῦ-τα μὲν ὁ Καισαρὺς ἱστοριογράφος. Ἡ δ' ἐπιγραφὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀπτέρου ἀντιγραφείσα ὡς καὶ ἡ προ-μνησθεῖσα ἡ ἑμμετρος ἐκείνη, ὡς ἔοικεν, ἐπὶ τῆς γεφύρας ταύτης ἕως τῶν χρόνων τῆς ἐπὶ Ἰουστι-νιανοῦ ἐπισκευῆς. Καίτι καὶ ἡ γέφυρα ἐν τῇ ἐσχά-τῃ τῶν Ἀδάνων πρὸς νότον.

Ὁ δὲ γέλιων ποταμὸς, ὁ Σάρος, ὃν νῦν οἱ μὲν Ἀρα-βες οἱ κατὰ τὴν χώραν Σεῖχον καλοῦσι, καθόλου δ' ἐπιτοπίως Ἀδανα ἱμαγί (ποταμὸς Ἀδάνων) ἀπὸ τῆς πόλεως προταγορεύεται, ἐκ τοῦ Ἀντιταύρου τῆς πηγῆς ἔχων διέρχεται διὰ τῶν Κομάνων καὶ διὰ τῶν συναγκειῶν τοῦ Ταύρου διεκπεραιούται πρὸς τὰ τῶν Κιλικίων πεδία, καὶ παρὰ τὸ τεῖχος τῶν Ἀ-

(α) Προκόπ. περὶ κτισμ. β'. 5. σ. 101. ἔκδ. Παρίσ.

λικίας πόλεων καὶ φρουρίων. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρό-
νους πολλοὶ Ἀρμένιοι καὶ Λατῖνοι ἄρχοντες κατε-
στάθησαν ἐν διαφόροις ἐρμυνοῖς χωρίοις τῆς αὐ-
τῆς χώρας ἐπικαλούμενοι βαρῶνοι, καὶ δασμὸν τε-
λοῦντες τῷ σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου.

Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ IB'. αἰῶνος, δύο ἀδελφοί,
Ἀρμένιοι τὴν καταγωγὴν, Ρουπῖνος καὶ Λέων, ἦ-
σαν οἱ ἰσχυρότατοι μετὰ τῶν δεσποτῶν τούτων.
Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ρουπῖνου, ὅστις ἦν πρεσβύ-
τερος, ὁ Λέων ἢ Λιβὸν ἢ Λαὸν, διάδοχος γενόμε-
νος, δυνάστης κατέστη κραταιότατος ἐν γαίᾳ, ἐν
κτῆσει πόλεων καὶ φρουρίων. Δὲν ἠρέσθη πλέον
εἰς τὸ ἀπλοῦν ἀξίωμα τοῦ βαρῶνου, ἀλλὰ ἐξητή-
σατο παρὰ Ἐρρίκου Δ'. αὐτοκράτορος τῆς Γερμα-
νίας τὸν τίτλον καὶ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως, παρ' οὗ
καὶ ἡζιώθη αὐτῶν πέμψαντος μάλιστα αὐτῷ καὶ
ἑτέρα βασιλεῖα κοσμήματα. Ἐκτοτε δὲ ἡ ἐπικρά-
τεια τοῦ ἡγεμόνος τούτου ὠνομάσθη βασιλεία
τῆς Ἀρμενίας. ἔσχεν ἐννέα ἢ δέκα διαδόχους, ὧν
οἱ ἐπισιμώτεροί εἰσιν Αἰθὼν (Aithon) ὁ Α', γνωστὸς
ἐν τοῖς χρόνοις τῆς σταυροφορίας τοῦ ἀγ. Λουδοβί-
κου τῷ 1248. Λέων ὁ Β'. ἀξιωματικώτατος διὰ τὴν
σύνασιν, σοφὴν καὶ τὰ ἐξαίρετα προτερήματα. Αἰ-
θὼν ὁ Β'. καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ τελευταῖος δὲ βα-
σιλεὺς ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Λυσιγάνου, βασιλεύσαν-
τος ἐν Κύπρῳ, ἐγένετο Λέων ὁ Ε'. ὅστις ἀποβαλὼν
τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Καραμάνου τῆς Τουρκίας, κα-
τέφυγεν εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ σύνθημα καταφύγιον
τῶν δυσπραγούντων ἡγεμόνων. Ὁ αὐτοκράτωρ Κά-
ρολος ὁ Σ'. παρῆσθεν αὐτῷ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ
συμβάλῃ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ ἀ-
νήγειρεν αὐτῷ ἀποθάνοντι τῷ 1393 μνημεῖον μέ-
γλης ἡμῶν σωζόμενον ἐν Παρισίῳ.

Τῷ 1294, οἱ Ἑμίραι ὑποτελεῖς τοῦ σουλτάνου
τοῦ Ἰκονίου ἐπανεστήσαν. Ὁ Καραμάνος, τουρκομά-
νος τὸ γένος, κατεκτήσατο τὴν Φρυγίαν ἄχρι τῶν
ὁρίων τῆς Κιλικίας. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Καραμανίας
ἐπεχείρησαν πολλάκις νὰ καταλάβωσι τὸ βασιλεῖον
τῆς Ἀρμενίας, ἐξ ὧν εἰς ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΔ'.
αἰῶνος κατεπολέμησε Λέοντα τὸν Ε'. καὶ οἱ διά-
δοχοι αὐτοῦ κατέσχον τὸ βασιλεῖον τούτο σχεδὸν
αἰῶνα. Μοχαμμέδ ὁ Β'. σουλτάνος τῶν Τούρκων Ὁ-
θωμανῶν, νικήσας τὸν Πιρ-Μοχαμμέδ (Μ. ὁ πρε-
σβύτερος) ἡγεμόνα τῆς Καραμανίας προσεκτίσατο
μέρος τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ. Ὁ Βαϊζήτ δὲ ὁ Β'.
τῷ 1482 καταστρεφάμενος τὸ κράτος τῶν Κρά-
σαν-βέη, τὸν τελευταῖον τῶν αὐτῶν σουλτάνων, ἀ-
ποθνήσκοντα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὕτω δὲ ἡ Ταρ-
σοῦ, τὰ Ἀδὰνα καὶ ἡ σύμπασα Κιλικία διήλθον
εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὁθωμανῶν διατελοῦσαι μέχρι
τοῦ νῦν ὑπ' ἐκείνους.

Τὰ Ἀδὰνα, ὡς φθάσαντες εἰπομεν, ἐδέξαντο τὴν
εἰς Χριστὸν πίστιν πρωτόμυστα· καὶ μνηεῖα τῶν ἐ-
πισκόπων τῆς πόλεως ταύτης γίνονται ἐν διαφόροις
συνόδοις ἕως τοῦ Η'. αἰῶνος λήγοντος. Ἀναμφιβό-
λως δὲ διατηρήθη ἡ σειρὰ αὐτῶν καὶ κατὰ τοὺς ὀ-
στερον χρόνους ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ δὴ καὶ ἐπὶ

τῶν Ἀράβων μὴ καταδιωγάντων αὐτούς· οἱ δὲ
χριστιανοὶ βασιλεῖς τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας διατήρη-
σαν αὐτούς. Ἐν τῇ διατυπώσει τῇ συνεκδοχῇ
μετὰ Γουλιέλμου τοῦ Τυρίου ἀπαντᾷται ὅτι ἡ μη-
τρόπολις τῆς Ταρσοῦ εἶχεν ἐξ ἐπισκόπων, ὧν ὁ
τρίτος ἦν ἐπίσκοπος τῆς Θινά (Thina) ἀντὶ Ἀ-
δάνων.

Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι οἱ Σαρακηνοὶ ἐλεηλάτησαν
τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ'.
αἰῶνος, ὁ Ἀρμένιος πατριάρχης, ἐδρεύων ἐν Vaga-
ciabar τῆς μεγάλης Ἀρμενίας μετήνεγκε τὸν αὐ-
τοῦ θρόνον ἐπὶ τῶν γαιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ βασι-
λείου καὶ κατεστάθη ἐν Σεβαστείᾳ τῆς Ἀρμενίας.
Μετὰ ταῦτα δὲ μετηνέχθη ἡ ἐδρα εἰς Σίς, πόλιν
Κίλισσαν, πρὸς ΒΑ τῶν Ἀναζάρβων, ὅπου διέμει-
ναν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἐπί-
σκοποι τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας ἐπεχείρησαν πολλά-
κις τὴν ἐνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ βασιλείου τού-
του μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως·
ἐπὶ τούτῳ δὲ συνήθρισαν πολλὰς πολλὰς ἐθι-
κὰς συνόδους.

Συνέστησαν σύνοδον ἐν Ταρσοῦ τῷ 626 τῆς Ἀρ-
μενικῆς ἐποχῆς, ἀ. Χ. δὲ 1177 (α). Τῷ 756 τῆς
Ἀρμενικῆς ἐποχῆς ἀ. Χ. δὲ 1307 συνέστησαν ἑ-
τέραν σύνοδον ἐν Σίς, ἐν ᾗ ὑπέγραψαν τρεῖς ἀρχιε-
πίσκοποι καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι· ἐν οἷς καὶ οἱ Ἀ-
ναζάρβων, Ἀδάων, Αἰὰς κλ. Ὁ βασιλεὺς Αἰθὼν
ὁ Β'. καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ Γ'. ἐπεκύρωσαν τὰς
πράξεις τῆς συνόδου ταύτης.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ταύτης μὴδὲν ἐκ-
τελεσθεῖσαι ἔνεκα τῆς ἀντιστάσεως πολλῶν Ἀρμε-
νίων τῇ τῶν Εὐτυχιανῶν προστετηκένῳ αἵρεσει
καὶ ἑτέροις παραλογισμοῖς, ὁ βασιλεὺς Ὅσκιν, συν-
εκρότησεν ἑτέραν σύνοδον τῷ 1316 ὅπως ἐπικυ-
ρώσῃ τὰς πράξεις τῆς ἐν Σίς συνόδου. Ἡ τελευταία
αὕτη σύνοδος ἐγένετο ἐν Ἀδάνοις ἐν ἐκκλησίᾳ γει-
τονίᾳ τοῦ παλατίου τοῦ βασιλέως. Κωνσταντῖνος ὁ
πατριάρχης οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ταρσοῦ καὶ Σίς καὶ
ὑπέγραψαν τὰ πρακτικά, ὡς καὶ οἱ τεσσαρεσκαί-
δεκα ἐπίσκοποι, ἐν οἷς εἰσιν ὁ Ἀδάων, ὁ Ἀνα-
ζάρβων, ὁ Μοφουεστίας καὶ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ πα-
τριαρχικοῦ παλατίου.

Ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Καραμάνων Τούρκων
καὶ τῶν Ὁθωμανῶν Τούρκων, ἡ χριστιανικὴ ὀρη-
σκία ὑπέστη πολλὰ καὶ δεινὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ·
ἀπὸ τῶν δυστυχιστάτων ἐκείνων χρόνων ὡς διὰ
θαύματος μέχρις ἡμῶν διασωθεῖσα· ὁ ἐλληνισμὸς
ὅμως οὐ μόνον ἐξ ἀπάσης ταύτης τῆς κουροτρόφου
χώρας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς γεννησαμένης τὸν
Παῦλον καὶ τὸν Ἑρμογένην, σχεδὸν τι ἐξέλιπεν ὥστε
αἱ ὀλιγοσταὶ ἐκκλησίαι τῶν Ἀδάνων ὡς καὶ τῆς
Ταρσοῦ καὶ ἄλλων τῆς χώρας πόλεων εἰσὶ κατὰ
τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ὅσον ἡμεῖς γινώσκουμεν, νεοσύ-
στατοι, ὡς τῶν πλειόνων μετοίκων, ὄντων ἐκ Συ-
ρίας, Κύπρου καὶ ἀλλαχόθεν. Κατὰ τὸν παρελθόν-
τα αἰῶνα οὐδεμία χριστιανικὴ ἐκκλησία ὑπῆρχεν

(α) Ἡ μερικὴ τῶν Ἀρμενίων ἐποχὴ ἤρξατο τῷ 551 ἀ. Χ.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ

Τοῦ

K. R. WHATELY.

(Συνέχεια καὶ τέλος. ἴδε φυλλ. 212).

—200—

ἐν Ἀδάνοις παρὰ τὴν τῶν Ἰακωβιτῶν αἵρέσεως
σωζομένης εἰσέτι πολλοῦ τῆς Ὁθωμανικῆς ἐπι-
κρατείας.

Τὰ δὲ νῦν Ἀδὰνα εἰσέτι πόλις ἐστὶν ἀξιόλογος
εὐφυῶς κεκλιμένη ἐν πεδίῳ καλλίστῳ, μετὰ προ-
αστείων. Ἔστι δὲ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρ-
χίας, χώρας εὐφορώτατης σίτου, οἴνου, ἐλαίου, ση-
σάμου, βάμβακος καὶ τῶν παραπλησίων, ἐκτετατομένης
καθ' ἅπασαν τὴν ὑπὸ τῶν πάλαι πεδιάδα
(C. Campestris) καλουμένην Κιλικίαν, ἥτοι πρὸς
Ν. ἀπὸ τῆς Μεσογείου, πρὸς Α. ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας
(Sandjak) τῆς Σίς, πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας τῆς
Ταρσοῦ, πρὸς Β. δὲ ἀπὸ τῆς σατραπείας Ἰκονί-
ου. (α) ἔχει οἰκοδομὰς ἀξιολόγους, τέμενος ὀθωμα-
νικὸν (τζαμίον) μέγα καὶ εὐκτιστον, σχολεῖον καὶ
γυμνάσιον (μεδρσέ) ὀθωμανικόν. Οἱ δὲ κάτοικοι
χειμῶνος συμποσούνται εἰς 28,000, ἐξ ὧν πλεῖ-
στοι μὲν οἱ Τούρκοι, εἰτα οἱ Ἀρμένιοι, Ἕλληνες δ'
εὐαριθμοὶ λίαν. Τὸ κλίμα ἐνταῦθα χειμῶνος εὐκρα-
τέστατον καὶ ὑγιεινόν· ἡ δὲ γῆ προάγει καὶ κατὰ
τὰς τέσσαρας ὥρας τοῦ ἐνικυτοῦ σικύους, ὑδροπέ-
πωνας, (melon d'eau), βόας καὶ ὄσπρια παντοδα-
πά, ἀλλὰ τὸ ἔαρ ἀφόρητον· διότι περὶ τὰ τέλη τοῦ
Ἀπριλίου οὕτως ὑπερβάλλων ἐστὶν ὁ καύσων, ὁ δὲ
ἄρ πνιγνὸς καὶ νοσηρότατος, ὥστε οἱ κάτοικοι
φεύγουσιν ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα ὄρη τοῦ Ταύρου πε-
ρίπου τὰς 12 ἢ 15 λεύγας ἀπέχοντα, ὅπου δια-
τρίβουσιν ἐπὶ ἐξ μῆνας (β). Οἱ δὲ λόφοι οὗτοι κα-
λύπτονται ὑπὸ δασῶν πυκνοτάτων καὶ διαρρέονται
ὑπὸ βράκων ἀενάων καὶ ἄντρα δὲ ὀρῶνται τὸν ἀ-
ριθμὸν ὑπερβαίνοντα (γ). Ἐν δὲ τῇ πόλει μένουσιν
ἔμποροι τινες μόνον ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πρὸς ὑπη-
ρεσίας τῶν διαβαίνοντων ὁδοιπόρων καὶ οἱ φύλακες
τῶν διαφόρων μερῶν τῆς πόλεως.

Ὡς ἐνδήμια δὲ τῇ χώρᾳ νοσήματα δυνάμεθα ἐν
παρόδῳ νὰ σημειώσωμεν θέρους μὲν πυρετοὺς δια-
φόρους· οἱ οἱ συνεχεῖς, οἱ τυφοειδεῖς, οἱ σιπτεδο-
νώδεις, ἰδίως δὲ οἱ διαλείποντες, μετὰ συμφορήσεων
ἀθρόων εἴτε πρὸς τὸν ἐγκέφαλον ἢ τὰς μὴνιγγας, εἴτε
ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῇ καὶ τὰ παρακείμενα ὅργανα.
Εἴτ' ἀποπληξία, ὀφθαλμία τὸ πλέον καὶ διάφο-
ρα δερματικά ἐξανθήματα. Κατὰ δὲ τὰς χειμερίους
καὶ ὑγρὰς ὥρας παρατηρεῖται ἡ ἐκλυσις τῶν δυ-
νάμεων, αἱ ἐνδήμια τῶν διαλειπόντων πυρετῶν,
ἡ διάρροια, ἡ δυσεντερία, ἡ γαστροεντερίτις, ἡ χολέ-
ρα καὶ τὰ παραπλησία.

Α. ΚΟΥΖΗΝΟΠΟΥΛΟΣ.

(α) Dictionn. Géogr. par une société géogr. v. A d a n a.

(β) Paul Luc. l. c. Οἱ Ἕενοι οὗτοι τόποι Gailla ἐπιχωρίως
ὀνομαζόμενοι, τοῦτέστιν ἀ γ ρ ὁ ς, ἐ ξ ο χ ἡ, κυρίως δὲ τόπος
ἀγαθὰ νομάς ἔχων, ἀφθονοῦσι πάντων τῶν ἐπιτηδείων.

(γ) Ollier voyage, t. 1, p. 68.

Ἐπειδὴ δὲ πρωτίστη ἀρχὴ τῆς συλλογιστικῆς
θεωρίας, κατὰ τὸν Συγγραφέα, εἶναι ὅτι πᾶν εἶδος ἀ-
ποδείξεως περὶ οἰονδήποτε ἀντικείμενον καὶ ἀν στρε-
φεται, εἶναι πάντοτε μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἥτις
δύναται καθαρῶς νὰ παρασταθῇ ὑπὸ συλλογιστικὴν
μορφήν, ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ἐπαγωγὴ, καθ' ὅ-
σον ἐκ τῶν καθ' ἑαστοῦ ἐξάγομεν, τὸ καθόλου ἢ
ἐκ τινων μερικῶν γεγονότων γενικόν τι συμπεράσμα,
δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἀποδεικτικὴ τις ἐργασία ἥ-
τις ἐπομένως δύναται νὰ ἐκφρασθῇ συλλογιστικῶς·
διότι εἰς τὴν ἐπαγωγὴν πρέπει δύο τινὰ νὰ διακρί-
νῶνται, ἡ ἐργασία τοῦ διερευνᾶν καὶ τοῦ συναθροί-
ζειν γεγονότα, καὶ ἡ τοῦ ἐξάγειν τι ἐκ τούτων τῶν
γεγονότων καὶ ὑπὸ μὲν τὴν πρώτην ἐποψιν ἡ ἐπα-
γωγὴ εἶναι, κατὰ τὸν Συγγραφέα, ἐκτός τῆς δικαιο-
δοσίας τῆς Λογικῆς, ὑπὸ δὲ τὴν δευτέραν καὶ αὐτὴ
δύναται, καθὼς πᾶν ἄλλο εἶδος ἀποδείξεως, νὰ ἐκ-
τεθῇ ὑπὸ συλλογιστικὴν μορφήν. Ἀλλ' ἡ σύγχυσις
τῶν δύο τούτων σημασιῶν τῆς λέξεως ἐπαγωγὴ
ἐξώκειλε τινὰς εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ νὰ θεωρῶσι τὴν
ἐπαγωγὴν ὡς ἀντικείμενην εἰς τὴν συλλογιστικὴν
μέθοδον, καὶ ὡς προέχουσαν ταύτης εἰς τὴν τῆς ἀ-
ληθείας ἀναζήτησιν, ἀντικαθιστῶντες εἰς τὸ τοῦ Ἀ-
ριστοτέλους ὄργανον τὸ τοῦ Βάκωνος. Ἰνα δὲ κα-
ταδείξωμεν τίνι τρόπῳ ὁ συγγραφεὺς πειρᾶται ὁ-
πως μετατρέπῃ ἐπαγωγὴν τινὰ εἰς συλλογιστικὴν
μορφήν, ἃς λάβωμεν τὰ ἐφεξῆς παραδείγματα.

Ὁ Φίλιππος ἀδαφοροῦσε περὶ τῆς ἀνθρωπίνης
ζωῆς ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ I.
Caesar καὶ ὁ Ἀβγουστός κ.λ.π. Τιοῦτος ἄρα
εἶναι ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τῶν κατακτινῶν.

Ἐκ τοῦ ὅτι διάφορα ἀτομικά πρόβατα μὴρυ-
κῶνται, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ αὐτὸ τοῦτο συμβαί-
νει εἰς τὸ ὅλον εἶδος τῶν προβάτων.

Ἐνταῦθα παρατηρεῖ ὁ Συγγραφεὺς ὅτι ἡ πρότα-
σις ἡ περὶ τῶν ἀτόμων διαλαμβάνουσα εἶναι ἡ ἐ-
λάσσων καὶ ὅτι ἐξυπακούεται ἡ μεῖζων, καθὼς οὐ-
σα κυρίως ἡ αὐτὴ κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν· δηλ.
πᾶν εἴτι ἀνήκει εἰς τὰ παρατηρηθέντα ἄτομα ἀ-
νήκει (βεβαίως ἢ πιθανῶς, κατὰ τὴν περίστασιν)
καὶ εἰς τὴν ὅλην τάξιν εἰς ἣν ἐκεῖνα υπάγονται.
Ἐάν δὲ ἡ μεῖζων συνήθως παραλείπεται, ὁ λόγος
εἶναι ὅτι εὐκόλως ἐξυπακούεται, διότι εἶναι ἡ αὐτὴ
πάντοτε κατὰ πᾶσαν ἐπαγωγὴν.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀναφέρονται δυσκολίαι τινὲς καὶ
ἀπορήματα πρὸς πλήρη παραδοχὴν τῆς θεωρίας
ταύτης τοῦ Συγγραφέως· διότι τὸ νὰ προσλαβῇ
ἡ ἐπαγωγὴ συλλογιστικὴν μορφήν τοῦτο βεβαίως

οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν ἢ ἀντίρρησην· ὅτι δὲ μάλιστα χρήζει διδασκαλίας καὶ ἐξηγήσεως εἶναι πῶς ἐσχηματίσαμεν εἰς τὸ πνεῦμα μας τὴν ἐξυπακουομένην ταύτην ἀρχήν, πᾶν εἴτι ἀνήκει εἰς τὰ παρατηρηθέντα ἄτομα, ἀνήκει καὶ εἰς τὴν ὁλὴν τάξιν εἰς ἣν ὑπάρχονται, ἀρχήν, ἥτις καὶ τοι ποικιλοτρόπως ἐκφραζομένη ἐμπεριέχει ὅμως ὑπὸ τὰς διαφορὰς αὐτῆς μεταμφιέσεις τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα, τὸ αὐτὸ σημαίνον, ἥτοι τὴν σταθερότητα τῶν Νόμων τῆς φύσεως. Ἀλλὰ πῶς ἐρῶσάμεν εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην; διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἢ ἀπὸ γὰρ; ἀλλὰ τότε ἡ κυρία καὶ πρωτίστη διανοητικὴ ἐργασία εἶναι ἡ ἐπαγωγή, καὶ ὁ συλλογισμὸς δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ εἶδος ἢ μορφή ἐκείνης. Ἐάν δὲ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ, τότε πρόκειται νὰ ἀναδειχθῇ τίς ἡ ἀνωτέρα ἀρχή, ἐξ ἧς ἐπεταὶ αὐτὴ ὡς συμπέρασμα.

Ἰνα δὲ κατανοήσωμεν κάλλιον τὴν ἀξιολογότητά τῆς ἐπαγωγικῆς ἐργασίας, εἰς ἣν χρεωστοῦνται αἱ σημεριναὶ μεγάλα κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, ἃς θέσωμεν ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους τὸ πρόβλημα ὅπερ ἡ Λογικὴ ὀφείλει νὰ λύσῃ, ἂν μέλλῃ νὰ συστήσῃ ὄντως ἐπιστημονικὴν θεωρίαν τῆς ἐπαγωγῆς. Διατί ἄλλοτε μὲν κρίνομεν μετ' ἀδιαλείπτου πεποιθήσεως περὶ τῆς σταθερῆς ἐπαναλήψεως φαινομένου τινός, ἄλλοτε δὲ ὅχι; διατί ἄλλοτε μὲν ἔχομεν πλήρη βεβαιότητα ὅτι τὸ μέλλον θέλει ὁμοιάζειν μετ' ὁ παρελθόν, ὅτι τὸ ἄγνωστον εἶναι ἀκριβὲς ὁμοίον μετ' ὁ γνωστόν, ἄλλοτε δὲ καὶ τοὶ εὐρόντες πάντοτε εἰς τὰς παρατηρηθείσας περιπτώσεις ὁμοιόμορφόν τι καὶ ἀμετάβλητον, δὲν συνάγομεν ὅμως ἐξ αὐτῶν εἰμὴ ἀσθενῆ τινα εἰκασίαν ὅτι τὸ αὐτὸ θέλει συμβαίνειν καὶ κατ' ὅλας τὰς ἄλλας; διατί π. χ. ὅτε ὁ χημικὸς ἀνακαλύπτει τὴν ὑπάρχον καὶ τὰς ιδιότητάς οὐσίας τινός, εἰμεθ' ἐντελὲς πεπεισμένοι ὅτι τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ ἐρῶσεν ἀληθεύει καθολικῶς, ἂν καὶ ἡ ἐπαγωγή τοῦ βασιζέται ἐπὶ μοναδικῆς τινος περιστάσεως· ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας τὸ σύνολον τῶν περιστάσεων ἐν αἷς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου παρατηρήθη ὅτι οἱ κόρακες εἶναι μελανόχροες δὲν θεωρεῖται ὡς ἀπορῶσα ἀπόδειξις ἀπέναντι ἀξιόπιστου μάρτυρος διαβεβαιούντος ὅτι εἰς ἀπόπτων μέρος τῆς γῆς εἶδε κόρακα λευκόφαιον;

Διατί εἰς τινὰς περιστάσεις μοναδικόν τι γεγονός ἐξαρκεῖ εἰς ἐντελὴ ἐπαγωγὴν, ἐνῶ εἰς ἄλλας μυρία; οὐδέλως δύναται νὰ συστήθῃ γενικὴ πρότασις; Ἰδοὺ τὸ μέγα πρόβλημα εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν λύσιν ὀφείλει νὰ ἐπασχοληθῇ ἡ Λογικὴ, ἥτις, ἔνα ἀποβῇ τελεσφόρος γόνιμων καρπῶν εἰς τοὺς σπουδάζοντας, ἀνάγκη νὰ υποβάλῃ εἰς δοκιμασίαν καὶ ἀνάλυσιν τὰς μεθόδους τῶν ἐπαγωγικῶν οὐχ ἥττον ἢ τῶν ἐξαγωγικῶν ἐπιστημῶν· ἀνάγκη νὰ παραγματοποιῇ χωρὶς τὰς δύο ταύτας ἐργασίας τοῦ συλλογισμοῦ καὶ τῆς ἐπαγωγῆς, νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβῶς τὰ εἰς ἑκάτεραν ἰδιόζοντα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν, καὶ διὰ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως καὶ ἐρεῦνης τῶν γεγο-

νότων ν' ἀνιχνεύσῃ τοὺς νόμους ὑπ' ὧν ἑκάτερα διευθύνονται κατ' ἀντίθετον ὁδὸν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὁρῶντες, εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπιτεύξιν, ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ νὰ συνάψῃ εἰς ἓν τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὄργανον μετ' ὁ τοῦ Βάκωνος.

Ἀλλ' ἐάν μετὰ τὰς ἀποκλειστικὰς τοῦ Συγγραφέως σκέψεις περὶ τῆς ἐπαγωγῆς διεξέλθωμεν τὰ λοιπὰ τέσσαρα κεφάλαια τοῦ αὐτοῦ Βιβλίου, διαλαμβάνοντα τὸ μὲν Β' περὶ ἀνακαλύψεως τῆς ἀληθείας, τὸ δὲ Γ' περὶ ἐξαγωγῆς καὶ ἀποδείξεως, τὸ δὲ Δ' καὶ Ε' περὶ λεκτικῶν καὶ πραγματικῶν ζητημάτων καὶ περὶ πραγματισμοῦ, ἀπαντῶμεν πολλὰς ἐμβριθεῖς θεωρίας ἐκτεθειμένας μετ' ὅσων κρίσιν καὶ σύντονον λογικὴν δύναμιν, ἐξ ὧν δύναται ν' ἀρυσθῶσι γνώσεις χρησιμεύουσαι εἰς πάντα κλάδον μαθησεως.

Καὶ πρῶτον εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ εἰς δύο εἶδη διαίρεσις τῆς νέας ἀληθείας καὶ τῆς ἀνακαλύψεως· διότι ἀλήθειαι τινὲς πρὶν ἢ ἀνακαλυφθῶσιν ἦσαν ἀπολύτως ἄγνωστοι, μηδὲλως ἐμπεριεχόμεναι εἰς ἄλλο τι προηγουμένως γνωστόν. Τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ κυρίως λεγόμενα γεγονότα, ὅτε πρῶτην φορὴν γίνονται γνωστὰ εἰς τὸν μηδεμίαν προλαβοῦσαν ἔχοντα γνώσιν ἱκανὴν νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸ νὰ συμπεράνῃ ἐκείνα ἐκ τῶν προτέρων· ὡς π. χ. ἐάν μᾶς πληροφορήσῃ τις ὅτι ὁ στρατὸς μας ἐνίκησεν ἐν Χαϊρωνείᾳ, ἢ ὅτι ὁ ἀργυρὸς εἶναι βαρύτερος τοῦ χρυσοῦ. Ἡ μετάδοσις τοῦ εἶδους τούτου τῶν γνώσεων συνήθως καὶ κατ' ἀκριβοῦς ὁμοίαν καλεῖται πληροφορία, ἣν λαμβάνομεν διὰ τῆς μαρτυρίας ἢ τῆς παρατηρήσεως.

Τὸ δὲ ἄλλο εἶδος τῶν ἀνακαλύψεων εἶναι πάντῃ διαφόρου φύσεως. Ὅτι δύναται νὰ ἐξαχθῇ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ, ἐπομένως δὲ ἐμπεριέχεται εἰς ἄλλο τι προηγουμένως γνωστόν, τὸ παραδεχόμεθα βεβαιώμενοι ἐπὶ τούτου τοῦ λόγου, καὶ ὅχι ἐπὶ τῆς μαρτυρίας ἢ τῆς παρατηρήσεως. Οὕτω π. χ. εἰς μακρὰν τινα Σειρὰν ἀποδείξεων ὁ Μαθηματικὸς μᾶς χειραγωγεῖ μόνον νὰ κάμνωμεν χρήσιν τῶν ἰδίων μας γνώσεων, ὑποδεικνύων ἡμῖν ὅσα προηγουμένως εἰχομεν παραδεχθῆναι. Ἐντεῦθεν δ' ἴσως ἔλαβεν ἀρχὴν καὶ ἡ Πλατωνικὴ θεωρία τῶν ἀνμνήσεων.

Ἡ μετάδοσις λοιπὸν τοιούτων γνώσεων ἐμπεριεχομένων εἰς ἄλλας προηγουμένας καλεῖται κυριώτερον διδασκαλία. Καὶ αὕτη δὲ ἡ κοινὴ χρῆσις ἐπιβεβαιῶν τὴν διάκρισιν ταύτην, διότι συνήθως λεγόμεν ὅτι ὁ μὲν ἱστορικὸς μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῶν προγενεστέρων ἐποχῶν, ὁ δὲ Μαθηματικὸς ἢ ὁ ἡθικολόγος μᾶς διδάσκει τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης τῶν. Εἰς τὰ καθὰ Μαθηματικὰ π. χ. καὶ εἰς πολλὰς τῆς ἡθικῆς προτάσεις οὐδεμίαν ἀλήθειαν δίδεται μὴ ἐμπεριεχομένη εἰς τὰς πρώτας ἀρχάς, τοὺς ὁρισμοὺς καὶ τὰ ἀξιώματα· οὐδὲν γεγονός ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἐξακριβώσωμεν, οὐδεμίαν ἐπαγωγὴν νὰ κάμνωμεν τὸ πᾶν σχεδὸν συνίσταται εἰς τὴν συλλογιστικὴν ἐνέργειαν. Ἀπεναντίας δὲ εἰς τὴν Γεωλογίαν ἀπαιτεῖται ἡ ὅσον ἐνεστὶν ἐκτενεστέρα πληροφορία καὶ μόνον ὅτι ἄνευ ὕγιους συλλογι-

σμοῦ δὲν δύναμεθα νὰ ὠφελώμεν τῆς ἀποκτηθείσης γνώσεως, εἶναι ὅμως κατὰ ἄλλον πῶσον ἀναγκαῖα καθίσταται ἡ ἀκριβὴς καὶ εὐρεῖα τῶν γεγονότων παρατηρήσεις. Ὅθεν ταύτας μὲν ὀνομάζει ὁ Συγγραφεὺς φυσικὰς ἀνακαλύψεις, τὰς δὲ ἐκ τῶν ἀνακρίων ἐννοιῶν ἐξαγομμένας Λογικὰς. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ εἰ μὴ μόνον ὡς σχετικὴ· διότι πολλὰ ἀλήθειαι ἀνήκουσιν εἰς τὴν δευτέραν τάξιν ὡς πρὸς τὸν ἐπιστήμονα τῶν γεγονότων, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν ἀγνοῦντα αὐτὰ, εἶναι νέαι ἀλήθειαι τῆς πρώτης τάξεως. Εἰς μὲν τὸν φιλόσοφον, ὅστις φθάνει εἰς τινα ἀνακρίων συλλογισμὸν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παρατηρήσεων καὶ ἐξ ἐγνωσμένων ἀρχῶν, ἡ ἀνακρίσις εἶναι λογικὴ· εἰς δὲ τοὺς πολλοὺς τοὺς ἀπείρους ἴσως ἀπάντων τῶν γεγονότων εἶναι φυσικὴ.

Οὐχ ἥττον δὲ ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ τὰ ἐν τῇ τρίτῃ κεφαλῇ ἀναφερόμενα περὶ τῆς ἐξαγωγῆς καὶ ἀποδείξεως, αἵτινες δὲν εἶναι δύο διάφοροι ἐργασίαι, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ θεωρουμένη ὑπὸ δύο διαφόρους ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐργασίας τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ ἐξάγων ἀποδεικνύει καὶ ὁ ἀποδεικνύων ἐξάγει· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξάγειν μεταστρέφει τὸν νοῦν ἐκ τῶν ἐκτεθέντων εἰς τὸ συμπέρασμα· τὸ δὲ ἀποδεικνύειν μεταστρέφει αὐτὸν ἐκ τοῦ συμπεράσματος εἰς τὰ τεθέντα. Ὅθεν καὶ τὰ ἐκ τῶν ρημάτων τούτων παραγόμενα οὐσιαστικά, ἐξαγωγή καὶ ἀπόδειξις εἶναι συνήθως ἐν χρήσει, ὅπως τὸ μὲν σημαίνει τὸ συμπέρασμα (ἥτοι τὴν ἐξαχθεῖσαν πρότασιν), τὸ δὲ τὰ τεθέντα. Ὅθεν λέγομεν Πῶς ἀποδεικνύεις τοῦτο; καὶ τί ἐξάγεις ἐκ τούτου; Εἰς μὲν τὴν πρώτῃν περίστασιν μᾶς δίδεται τὸ συμπέρασμα (ἥτοι προτίθεται ὡς Ζήτημα) καὶ ζητοῦμεν λόγους· εἰς δὲ τὴν δευτέραν μᾶς δίδονται τὰ τεθέντα καὶ ζητοῦμεν τὸ συμπέρασμα. Ἐκατέρα τῶν δύο τούτων περιστάσεων εἶναι ὁρισμὸς τοῦ συλλογισμοῦ.

Ὅθεν τοῦ μὲν Φιλοσόφου ἔργον εἶναι τὸ ἐξάγειν, τοῦ δὲ δικηγόρου τὸ ἀποδεικνύειν. Ὁ μὲν ἐκ τινος μεγάλης πληθῆος γνωστῶν καὶ παραδεχόμενων ἀληθειῶν ζητεῖ νὰ ἐκφέρῃ εἰς φῶς ἀξιόλογον τινα ἀλήθειαν μέχρι τοῦδε ἀπαρατήρητον· ὁ δὲ ἔχει νὰ ὑποστηρίξῃ ὅσον ἐνεστὶ τινα πρότασιν. Ἐργον τοῦτο λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ εὕρισκῃ μέσους ὁδούς (αὕτη δὲ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος καλούμενη εὑρεσις).

Ἀλλ' αἱ δύο αὗται ἐργασίαι, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ἡ ρητορικὴ, ἐκπηγάζουσιν ἐκ πάντῃ διαφόρων ἐξων τοῦ πνεύματος, ἐπομένως δὲ ἀπαιτοῦσι διάφορον τρόπον ἐπαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι τὸ ἔργον τοῦ δικηγόρου καὶ τὸ τοῦ δικαστοῦ ἀντίκεινται ὡς πρὸς ταύτην τὴν ἐποψίν· διότι ὁ μὲν ὀφείλει νὰ εὕρισκῃ λόγους πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ πελάτου του, ὁ δὲ νὰ ἐξάγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐντεῦθεν προέρχεται ὅτι οἱ τὰ μάλιστα εὐδοκίμοι ἔχοντες εἰς τὸ πρῶτον στάδιον ἐνίοτε ἐξελίχονται ἀνίκαντες εἰς τὸ δεύτερον καὶ τοὶ ἀπλο-

λούμενοι περὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ὁ συνήγορος ἢ ὁ συζητητής, καὶ καθόλου ὁ ρητορικὸς, ὅστις εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ εἶναι εἰς ἄκρον ἐμπειρίας, ἐνδέχεται νὰ ἦναι ἀνεπιτήδευτος εἰς φιλοσοφικὴν ἐρευναν· ἀπεναντίας δὲ ὁ ἐπιτηδεύων φιλόσοφος δύναται νὰ ᾖναι ψυχρὸς εἰς τὴν συζήτησιν, μάλιστα δὲ ἐνῶ αἱ λόγοι, οἵτινες τὸν ἔφεραν εἰς τὸ συμπέρασμα καὶ ἔχουσι δι' αὐτὸν μεγάλην βαρύτητα, δὲν εἶναι ἴσως οἱ ἰσχυρότεροι καὶ εἰς τὴν ἀμφισβήτησιν.

Τὸ συνήθεστον ὅμως λάθος εἶναι νὰ λησμονῇ ὁ Φιλόσοφος ἢ ὁ Θεολόγος τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον καὶ ἀνακρίτως ν' ἀναδέχεται τὸ τοῦ δικηγόρου.

Εἶναι βέβαια πολὺ ὠφέλιμον νὰ προσέχη τις εἰς τὴν διάκρισιν τῶν δύο τούτων κλάδων, περὶ ἑκάτερου τῶν ὁποίων δύναται μὲν νὰ τεθῶσι κανόνες χρήσιμοι, δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέωνται.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἐν τῇ τετάρτῃ κεφαλῇ καὶ τῇ πέμπτῃ τῇ τελευταίᾳ, ὅπερ ἐπιγραφόμενον περὶ πραγματισμοῦ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ συνέχεια ἢ ἀνάπτυξις καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ τετάρτου, ὁ Συγγραφεὺς ζητεῖ ν' ἀνιχνεύσῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν λεκτικῶν καὶ πραγματικῶν ζητημάτων· διότι εἶναι ἀνάγκη, λέγει, νὰ προσέχη τις εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην, ἵνα μὴ ὑποπίπτῃ εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ νὰ στιγματίζῃ ὡς ἀπλὴν λογομαχίαν ὅ,τι πραγματικῶς δὲν εἶναι τοιοῦτον, ἢ ἀπεναντίας νὰ ἐκλαμβάνῃ λέξεις ὡς πράγματα. Τὰ λεκτικὰ καὶ πραγματικὰ ζητήματα διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν στρέφονται περὶ τὴν τῶν ὄρων σημασίαν καὶ ἔκτασιν, τὰ δὲ περὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν σημαίνοντα πράγματα. Ὅθεν ἐάν μὲν οἱ ἀμφισβητοῦντες δὲν διαφωνῶσιν ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα, τὸ ζήτημα εἶναι λεκτικόν, καθὼ ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς διαφόρου σημασίας καθ' ἣν ἑκάτερος μεταχειρίζεται τοὺς ὄρους· ἐάν δὲ ἀπεναντίας μεταχειρίζωνται μὲν τοὺς ὄρους κατὰ τὴν αὐτὴν ἐννοιαν, διαφωνῶσιν ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐνός ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, τότε τὸ ζήτημα λέγεται πραγματικόν· διότι διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχουσι γνώμην περὶ τοῦ προκειμένου πράγματος.

ὑποθετίσθω π. χ. ὅτι δύο τινὲς ἀμφισβητοῦσιν ἐν ὁ Αὐγουστος ἦτον ἀξίος νὰ ὀνομάζεται μέγας ἀνὴρ. Ἄν ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν περιελάμβανεν ὑπὸ τὴν λέξιν μέγας, ἀφιλοκαρῆ πατριωτισμῶν καὶ εἰς τὰς τούτου τοῦ λόγου ἀπέκλειε τὸν Αὐγουστον τῆς τάξεως, καθὼ στερούμενον τῆς ποιότητος ταύτης, ὁ δὲ δὲν ἀνεγνώριζε μὲν εἰς αὐτὸν ταύτην τὴν ποιότητα, ἐμπεριελάμβανεν ὅμως ὑπὸ τὴν λέξιν μέγας μόνον μέγала διανοητικὰ πλεονεκτήματα, χαρακτῆρος ἐνέργειαν καὶ λαμπρὰ κατορθώματα, ἐπεταί ὅτι οἱ ἀμφισβητοῦντες δὲν διαφωνοῦσιν εἰμὴ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι λεκτικόν.

Ἐάν ὅμως ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν Αὐγουστον τὴν ιδιότητα τοῦ πατριωτισμοῦ, ὁ δὲ τοῦ τὴν ἀρνείτο, ἀμφότεροι ἐμπεριλαμβάνοντες ὑπὸ τὴν λέξιν μέγας τὴν ἐννοιαν ταύτην, τότε τὸ ζήτημα εἶναι πραγματικόν.

Περαίνων δὲ Συγγραφεὺς τὴν σπουδαίαν ταύτην πραγματείαν, ἥτις παρέχει εἰς τὸ πνεῦμα ὑγιᾶ τροφήν καὶ ἰκανὴν ὕλην περὶ τὸ μελετᾶν αὐτὸ ἐκαστὸ καὶ σκέπτεσθαι, ἐπισυνάπτει εἰς τὸ τέλος καὶ παραρτήματα περιέχον πίνακα λέξεων ἀμφιβόλων, οἷαι εἰσὶ π. χ. ἀδιαφορία, ἀδύνατον, ἀλήθεια, ἀναγκαῖον, ἀξία, βέλαιον, ἐκκλησία, ἐκλογὴ, ἐνδεχόμενον, κεφάλαιον, πείρα, τάσις, ταῦτόν, κ.λ. Ἐκθέτων δὲ τὴν διφορούμενην σημασίαν τῶν λέξεων τούτων, σκοπὸν προτίθεται ὅπως καταδείξῃ ὡς ἐν δοκιμῇ ὅτι αἱ λέξεις, ὧν τὸ ἀμφιβόλον συνηνίκης παραβλέπεται ἐπιφέρων τὴν μεγαλητέραν ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, εἶναι αἱ κοινότεραι καὶ συνηθέστεραι, εἶναι ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων τὸ σημαίνον οἱ πλείστοι δοξάζουσιν ὅτι οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν, ἐνῶ αὐταὶ μάλιστα ὑπόκεινται εἰς κίνδυνον διότι αἱ συνήθεις καὶ τετριμμέναι λέξεις ἐυκολώτατα ὀλισθαίνουσιν ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην σημασίαν, χωρὶς καὶ νὰ παρέχῃ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν ὅτι εἶναι ἀμφιβόλοι.

Οὕτω ὁ ὅρος π. χ. τὸ αὐτὸ ἦ, κοινότερον, τὸ ἔτιον ἐκλαμβάνεται συνήθως κατὰ τινὰ ἔννοιαν πάντῃ διάφορον τῆς ἀρχικῆς του ἐφαρμοζομένης εἰς ἓν μόνον ἀντικείμενον καὶ τοσοῦτον ἀπλῆς καὶ καθαρᾶς οὐσίας, ὥστε εἰς μάτην ἤθελε πειραθῆναι τὴν ἐξηγήσει δι' ἄλλης τινὸς ἀπλουστερίας καὶ σαφεινῆς κατὰ τὴν δευτερεύουσαν αὐτῆς ἔννοιαν, σημαίνει ἄκραν καὶ πλήρη ὁμοιότητα. Ὄταν διάφορα ἀντικείμενα ἀδιακρίτως ὁμοιάζωσι, λέγομεν ὅτι εἶναι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, καθὼς λ. χ. λέγοντες ἡ οἰκία αὕτη ἐκτίσθη ἐκ τῶν αὐτῶν λίθων ὡς ἐκεῖνη, ἐννοοῦμεν μόνον ὅτι οἱ λίθοι δὲν διακρίνονται ὡς πρὸς τὰς ποιότητάς των· ἀλλ' ὅχι ὅτι καταστραφείης τῆς μιᾶς οἰκοδομῆς ἐκτίσθη ἡ ἄλλη ἐκ τοῦ ὕλικου ἐκεῖνης. Ἐνῶ ἡ ταυτότης, κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς σημασίαν, οὐδὲ καὶ περιέχει ἀναγκαίως ὁμοιότητα· διότι λέγοντες περὶ τινος ἀνθρώπου ὅτι πρό τινος χρόνου ἔπαθε μεγάλην ἀλλοίωσιν, ἐννοοῦμεν ὅτι εἶναι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος καὶ τοὶ διάφοροι κατὰ τινὰς ποιότητας· ἄλλως δὲν ἦτον αὐτός.

Οὐδὲν ἄλλο τι ἵσως συνέτεινε μᾶλλον εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ πραγματισμοῦ ἢ ἡ ἀπροσεξία ὡς πρὸς ταύτην τὴν ἀμφιβολίαν. Ὄταν διάφορα ὑποκείμενα ἔχωσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γνώμην, ἢ ἰδέαν, πολλοὶ παραβλέποντες τὴν ἀληθῆ ἐκθεσιν τοῦ πράγματος, ὅτι δηλ. αὐτὰ διανοοῦνται ὁμοίως, ζητοῦσι καὶ τι μᾶλλον σκοτεινὸν καὶ μυστηριώδες, φανταζόμενοι ὅτι μέλλει νὰ ἦναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, κατὰ τὴν πρώτην ἔννοιαν, ὅπερ, καὶ τοὶ μὴ ἀτομικὸν εἶναι ἐνταυτῷ παρὸν εἰς τὸν νοῦν ἐκάστου τῶν ὑποκειμένων τούτων. Ἐντεῦθεν ἄρα εὐόλως ἀνεφύη ἡ Πλατωνικὴ θεωρία τῶν ἰδεῶν, ἐκαστῇ τῶν ὁποίων εἶναι πραγματικόν τι, ἀίδιον ἀντικείμενον, ὑπάρχον ὁλόκληρον καὶ πλήρες εἰς ἑκάστην τῶν ἀτομικῶν ἀντικειμένων ἅτινα καλοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἐντεῦθεν πρῶτον εἰς τὴν Ποιητικὴν Μυθολογίαν, καὶ ἔπειτα ὥστε εἰς τὴν

δημώδη πίστιν, ἡ Τύχῃ, ἡ Ἐλευθερία, ἡ Φρόνησις ἐπροσωποποιήθησαν, ἀπεθεώθησαν καὶ δι' ἀγαλμάτων ἀπεικονίσθησαν. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ σημερινοὶ Ἴνδοι παρατηροῦντες τὰ ὅμοια συμπτώματα τὰ χαρακτηριζόμενα διὰ τοῦ ὀνόματος εὐλογιά, καὶ τὴν διὰ προσψεύσεως μετάδοσιν τῆς νόσου, πιστεύουσιν ὅτι ἡ εὐλογία εἶναι θεὰ ἐνσαρκουμένη εἰς ἕκαστον πάσχοντα.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀρκεῖ ὅπως καταδείξῃ καὶ τὴν ἀμφιβολον τῆς γλώσσης χρῆσιν, καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀφαιρῆναι τοιαύτας ἀμφιβολίας.

Ἄλλ' ὁ Συγγραφεὺς, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ παρόντος πονήματος διαβεβαίωσεν ὅτι ἡ Λογικὴ στρέφεται ὁλοσχερῶς περὶ τὴν γλῶσσαν, ὥφειλε νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν ἔρευναν τῶν ἀμφιβόλων λέξεων, ἀλλ' ἐξετάζων τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα ὑπὸ τὴν καθολικὴν αὐτοῦ ἐποψὴν καὶ πραγματευόμενος τὸ θαυμάσιον τοῦτο ὄργανον τῶν διανοητικῶν ἐργασιῶν μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ὀξύνοιας καὶ ἐπιτηδειότητος, νὰ διεξέλθῃ ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς φύσεως τῆς γλώσσης καὶ περὶ τῆς σημαντικῆς ἐπιβόλας ἣν ἔχει ἐπὶ τῆς μορφῆς τῶν ἐννοιῶν καὶ ὡς ἐκ τούτων ἐπὶ τῆς κρίσεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, οὐχ ἤττον δὲ ἢ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ προσδιορίζειν τὴν σημασίαν τῶν γενικῶν ὄρων, ἐξ οὗ ἀναγκαίως παρέπεται τὸ ὀρθῶς διανοεῖσθαι καὶ σκέπτεσθαι.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς περαίνοντες τὴν ἐκθεσιν ταύτην λαμβάνομεν ἀφορμὴν ὅπως ὑπομνήσωμεν τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν λογίους, ὅτι ἡ μετὰ ζήλου καὶ σπουδαιότητος καλλιέργεια τοῦ κλάδου τούτου τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἐκτελουμένη εὐστόχως κατὰ τὴν ὑπαγόρευσιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, οὐχ μόνον εἰς τὴν διανοίαν περιποιεῖται ἰσχυροποίησιν, καταρτισμὸν καὶ ὀξύτητα περὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἐκζήτησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διαμορφουμένην ἡμῶν γλῶσσαν ἐγγυᾶται ἀσφαλῆ καὶ βέσιμον πρὸς τὸν ἀκριβοῦς καὶ σταθεροῦ προσδιορισμοῦ τῶν λέξεων, διὰ τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῶν μεταβολῶν εἰς τὰς σημασίας των, διὰ τῆς λεπτῆς διακρίσεως τῶν συνωνύμων, ἐξαρθρωμένης ἐκ τῆς μᾶλλον ἢ ἤττον καθαρᾶς διακρίσεως τῆς τῶν ἰδεῶν σχέσεως, διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς δημιουργίας σαφῶν καὶ προσδιορισμένων ὄρων χρησιμευόντων ὡς συμβόλων εἰς παραστάσιν νέου συνδυασμοῦ ἰδεῶν, νέων ἀνακαλύψεων, καθόλου δὲ εἰπεῖν διὰ τῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐξακριβώσεως ἀπασῶν ἐκείνων τῶν γλωσσικῶν ἰδιοτήτων καὶ χαρακτηρισμῶν, οἵτινες συμπεριλαμβανόμενοι ὑπὸ μίαν κοινὴν προσηγορίαν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι τὰ Λογικὰ τῆς γλώσσης στοιχεῖον. (1)

Κεφαλληνία, τῇ 20 Φεβρουαρίου 1858.

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

(1) Ἰδὲ Φυλλάδιον Πανδώρας 167. σελ. 534.

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ.

—ooo—

(Συνέχεια, ἴδε φυλλάδ. 212.)

Ἰδοὺ δὲ ὕψος πολὺ διαφορετικώτερον τούτου λέγω δὲ τὴν ἐκ τῆς ᾧδῆς συγκρίνησιν ἐν τῇ ὑψίστῃ παραφορᾷ τῆς «Τί ἐγένετό σοι, ὅτι νῦν ἀνέβητε πάντες» εἰς δώματα μάταια; ἐνεπλήσθη ἡ πόλις βοούντων, οἱ τραυματῆται σου οὐ τραυματῆται ἐν μαχαίραις, οὐδὲ οἱ νεκροὶ σου νεκροὶ πολέμων... Ἰδοὺ δὲ Κύριος Σαβαώθ ἐκβάλλει καὶ ἐκτρέψει ἄνδρα καὶ ἀφελεῖ τὴν στολὴν σου καὶ τὸν στέφανόν σου τὸν ἐνδοξόν, καὶ ῥίψει σε εἰς χώραν μεγάλην καὶ ἀμέτρητον καὶ ἐκεῖ ἀποθανῇ· καὶ θήσει τὸ ἄρμα σου τὸ καλὸν εἰς ἀτιμίαν, καὶ τὸν οἶκόν σου ἄρον χοντὸς σου εἰς καταπάτημα (α). — Διὰ τὴν ἀναβαίνει οὕτω βιαίως εἰς τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν σου; Πόλις πλήρης θορύβου, πόλις πλήρης ὄχλου, πόλις θριαμβεύουσα! τὰ τέκνα σου ἐφονεύθησαν ἀλλ' ὅχι ἐν στόματι μαχαίρας, οὔτε νεκροὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔπεσαν... Ὁ Κύριος θέλει περιτριγυρίσει τὸ μέτωπόν σου μετὰ τὸν στέφανόν των δυστυχίων· θέλει σὲ ῥίψει εἰς χώραν ἐκτεταμένην καὶ πλήρη θλίψεως, καὶ ἐκεῖ θέλεις ἀποθάνει ἄδοξος. Ἰδοὺ ποῦ θέλει καταντήσῃ τὸ ἄρμα τῆς δόξης σου!

Εἰς ποῖον ἄγνωστον κόσμον σὲ ῥίπτει ἐν ἀκαρεῖ ὁ θεόπνευστος προφήτης, καὶ ποῦ σὲ φέρει! Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις ὁμιλεῖ καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ λόγος; ἡ συγκρίνησις διαδέχεται τὴν συγκρίνησιν, καὶ ἕκαστος στίχος σὲ ἐκπλήττει ἕνεκα τοῦ στίχου ὅστις προηγέθη. Ἡ πόλις δὲν εἶναι πλέον τὸ σύνολον τῶν οἰκοδομημάτων, ἀλλ' εἶναι μία γυνή, ἡ μᾶλλον μυστηριώδης τι πρόσωπον, διότι δὲν δηλοῦται τὸ γένος τοῦ ἀναβαίνει ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν διὰ νὰ θρηνήσῃ ὁ προφήτης, συμμεριζόμενος τὴν ταραχὴν του, τῇ λέγει πληθυντικῶς ὅτι νῦν ἀνέβητε, καὶ προσθέτει τὸ πάντες περικλητικόν· καὶ ῥίψει σε εἰς χώραν ἀμέτρητον... καὶ θήσει τὸ ἄρμα σου τὸ καλὸν εἰς ἀτιμίαν... Ἰδοὺ συνάφεται λέξεων καὶ ποιήσις λίαν παράδοξοι!

Ὁ Ὅμηρος ἔχει ἀπείρους τρόπους ἐξόχους διὰ νὰ περιγράψῃ τὸν βίαιον θάνατον· ἀλλ' ἡ Γραφή τοὺς υπερβαίνει ὅλους διὰ μόνης τῆς φράσεως ταύτης· «τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους τῆς» θέλει καταφάγει τὴν ὀραϊότητά της, φράσις ἀπαντωμένη μόνον εἰς τὴν Γραφὴν ἀντὶ τοῦ «ὁ τρομερότερος θάνατος». Δὲν εἶναι γνωστὸν πόθεν ἤρυσθη τὴν ἐκφρασιν ταύτην τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· ἢ πρὸς τὸ τοιοῦτον ὑψηλὸν καὶ ἔξοχον ἄγους αὐδὸς εἶναι ἄγνωστος. Ἐπίσης ἡ Γραφή ἀποκαλεῖ τὸν θάνατον α ὁ ἄρχων τοῦ τρόμου, καὶ κατὰ ταῦτα

(α) Ἰδὲ, κεφ. 16.

ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου, λέγει· ἐν γαστρὶ δὲ λήγεται ὁδύνας... ἡ δὲ κοιλία αὐτοῦ ὑποίσει ὁδόν. Ὁταν ὁ αὐτὸς ἰδῷ θέλη νὰ ἀνυψώσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, κραυγάζει· α γυνὴ μνὸς ὁ Ἄδης ἐνώπιον αὐτοῦ... δεσμεύων ὕδωρ ἐν νεφέλαις αὐτοῦ... καθιστάνων βασιλεῖς ἐπὶ τοὺς θρόνους καὶ περιέδωκε ζῶντι ὁσφύας αὐτῶν.

Ὁ μάντις Θεοκλυμένης, εἰς τὸ συμπόσιον τῶν ἐραστῶν τῆς Πηνελόπης, προσβαλλόμενος τὰς αἰσθήσεις ἀπὸ ἀπαισίου οἰωνοῦ, οἵτινες φαίνονται ἐπαπειλοῦντες αὐτοῦς, κράζει·

«Ἄ δειλοί, τί κακὸν τότε πάσχετε; νυκτὶ μὲν ὕμνον

οὐρανὸν ἐξαπόλωε, κακῇ δ' ἐπιδεδρομεν ἄλγος».

Ἄ ὧ δυστυχεῖς! τί κακὸν εἶνε αὐτὸ τὸ ὁποῖον βλέπω εἰς ὑμᾶς; ὁποῖον σκότος φαίνεται περιεχυμένον ἐπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς, ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ εἰς τὰ κλονούμενα γόνατά σας! Ὀρυγμός (μουγ-γισμός) ὅξυς ἀκούεται ἐξερχόμενος τοῦ στόματός σας, καὶ αἱ παρειαὶ σας καταπλημμυροῦσιν ἀπὸ φλογερὰ δάκρυα· οἱ τοῖχοι, τὸ φάνωμα καὶ ὅλη ἡ οἰκία εἶνε βαντισμένη ὀλοτρόγυρα ἀπὸ αἵμα, καὶ ἡ αἴθουσα αὕτη καὶ τὸ προαύλιον ὅλον εἶνε πλήρες ἀπὸ σκιάς αἵτινες καταβαίνουσιν εἰς τὸν ἄδην διὰ μέσου τοῦ σκότους· ὁ ἥλιος ἐχάθη ἀπὸ τοῦς οὐρανοῦς, καὶ ἀνέτειλεν ἡ νύξ τοῦ σκότους!

Ὄσον φοβερὸν καὶ ἄν εἶνε τὸ ἔξοχον τοῦτο, ὑποχωρεῖ ὁμως εἰς τὴν ὁρασιν τῆς βίβλου τοῦ Ἰωβ· «Φόβος δὲ καὶ ἥχῃ νυκτερινῇ ἐπιπίπτων φόβος ἐπ' ἀνθρώπους, φρίκη μοι συνήνησε καὶ τρόμος, καὶ «μεγάλως μου τὰ ὀστέα διέσεισε, καὶ πνεῦμα ἐπὶ «πρόσωπόν μου ἐπῆλθεν, ἔφριξαν δὲ μου τρίχες καὶ «σάρκες» — ἀνέστην καὶ οὐκ ἐπέγνων, εἶδον καὶ «οὐκ ἦν μορφή πρὸ ὀφθαλμῶν μου, ἀλλ' ἡ αὖραν «καὶ φωνὴν ἤκουον.» — Εἰς τὴν φρίκην νυκτερινῆς ὁράσεως, ὅταν ὁ ὕπνος ἀποκοιμίσῃ τὸν ἀνθρώπον εἰς τὸν βαθύτερόν του κευθμῶνα, κατεκυριεύθη ἀπὸ φόβου καὶ τρόμου, καὶ ἡ φρίκη διαπέρασεν ὥς καὶ αὐτὰ τὰ ὀστέα μου· πνεῦμα τι ἐπέ- «ρασεν ἔμπροσθέν μου, καὶ αἱ τρίχες τῆς σαρκὸς μου ὠρθώθησαν ἀπὸ τὴν ἐκπληξίν μου! Εἶδον πρᾶγ- «μά τι τοῦ ὁποῖου δὲν ἠμπόρουν νὰ διακρίνω τὸ πρόσωπον· μοι ἐφάνετο ὡς φάντασμα ἀποπέμνον λεπτὴν φωνὴν ὡς σύριγμα ἀνέμου!

ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα ὀλίγα τέρατα αἵματα καὶ σκό- «τη καὶ σκία παρὰ εἰς τὸν Ὅμηρον· ἀλλ' ἐν τοῖτοις τὸ ἄμωρον τοῦτο πνεῦμα καὶ ἡ λεπτὴ ἐκείνη ὡς αὐτὰ φωνὴ εἶναι τῶντι πολὺ τρομερότερα.

Ὡς πρὸς τὸ ἔξοχον τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν παράθεσιν μεγάλης τινὸς ἰδέας καὶ μικρᾶς εἰ- «κόνης, θέλομεν ἰδεῖ λαμπρὸν παράδειγμα με- «ταβαίνοντες εὐθὺς εἰς τὸ περὶ συγκρίσεως.

Ὄταν ὁ αἰσθὴς τοῦ Ἰλίου θέλῃ νὰ ζωγραφίσῃ νεανίαν καταβαλλόμενον ἀπὸ τὴν λόγην τοῦ Με- «νέλαου, τὸν παρομοιάζει μετὰ ἐλατὸν κεκαλυμμένην ἀπὸ ἄνθη, φυτευμένην ἐντός σκευροῦ τινος κήπου μακρὰν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁρά-

σου καὶ τοῦ ζεφύρου· ἐπελθὼν δὲ αἴφνης λαίλαψ βιαία τὴν ἀποσπᾶ ῥιζήδον καὶ τὴν ἀνατρέπει, καὶ αὐτὴ πίπτει παρὰ τὰς ὀφθας τοῦ βίαντος τοῦ ὁποίου τὰ διακυβήματα παρεῖχον ἄλλοτε τὴν δρόσον καὶ τὸν χυμὸν εἰς τὰς ῥίζας τῆς. Ἰδοὺ μέρος τῆς Ὀμηρικῆς συγκρίσεως μετὰ τὰς θελκτικὰς τῆς λεπτομερείας.

..... ἔρνος ἐριθυλὲς ἐλαίης
καλὸν, τηλεθῶν· τὸ δὲ τε πνοαὶ δονέουσιν
παντοίων ἀνέμων, καὶ τε βρῦναι ἀνθεὶ λευκῶν.

Νομίζει τις ὅτι ἀκούει τῶν πνοῶν τῶν ἀνέμων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῆς μικρᾶς ἐλαίης.

Ἡ Ἱερὰ Γραφή δι' ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχει εἰμὴ μίαν μόνον εἰκόνα· ὁ ἀσθεὴς, λέγει, θέλει ξηρανθῆ ὡς ἀρτιβλαστὴς ἀμπελος, ὡς ἡ ἐλαία ἥτις ῥίπτει τὸ ἄνθος τῆς· « τρυγηθεῖν δὲ ὡς θυμὰς πρὸ ὥρας, ἐκπέσοι δὲ ὡς ἄνθος ἐλαίης ». Ἡ γὰρ, κρᾶζει ὁ μεταχλοφονότατος Ἡσίοδος, θέλει κλονηθῆ ὡς ἀνθρώπος μέθυτος, καὶ θέλει παραφερθῆ ὡς σκηνὴ μόνον δι' ὀλίγας ὥρας στηθεῖσα· « ἐκλινεν ὡς ὁ μεθύων καὶ κραιπαλῶν, καὶ σεισθήσεται ὡς ὁπωροφυλάκιον ἡ γῆ. »

Ἰδοὺ ὕψος ἀντίθετον· εἰς τὴν φράσιν καὶ σεισθήσεται τὸ πνεῦμα μένει ἐκκρεμὲς καὶ προσδοκᾷ μεγάλῃν τιμὰ σύγκρισιν, ὅταν ὁ προσηγὼς προσθέτῃ ὡς ὁπωροφυλάκιον. Βλέπομεν λοιπὸν τὴν γῆν ἥτις μᾶς φαίνεται τὸσον εὐρύχωρος, ἀναπτυσσομένη ἐπὶ τοῦ ἀέρος ὡς μικρὰν σκηνήν, καὶ ἔπειτα παραπαραφερομένην μεθ' ὁρμῆς ἀπὸ τὴν παντοδύναμον ἐκείνην χεῖρα ἥτις ἐνέτεινεν αὐτὴν ὡσεὶ δέσφιν, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἡ σειρά τῶν αἰώνων μόλις εἶνε ὡς νύξ ταχέως παρερχομένη.

Τὸ δεῦτερον εἶδος τῆς συγκρίσεως, τὸ ὁποῖον ἀπεδώκαμεν εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, τούτῃστιν ἡ ἐκτεταμένη σύγκρισις, ἀπαντᾷται ἐπίσης εἰς τὸν Ἰώδ. « Ἰγρὸς γὰρ ἐστὶν ὑπὸ ἡλίου· καὶ ἐκ σαπρίας αὐτοῦ ὁ ῥάδαμνος αὐτοῦ ἐξελεύσεται· ἐπὶ συναγωγὴν λίθων κοιμᾶται, ἐν δὲ μέσῳ χαλίκων ζήσεται· ἐν καταπύρρῳ τόπος ψεύσεται αὐτόν, οὐχ ἐώρκαας τοιαῦτα. » — Ὁ δὲ τὸν ἀσθεὴ διαπερασμένον ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν πρὶν ἀκόμη ἀνατελεῖν ὁ ἥλιος, καὶ τὰ βλαστάρια τοῦ κήπου του σαπισμένα· ἐνεδρεῦει συνελθὼς εἰς τοὺς σωροὺς πετρῶν, καὶ ἀπὸ σκληρὰ ὡς αὐτὸν χαλίκια σχηματίζει τὴν στρωμνὴν του· ἐν τὸν ἀποσπᾶται εἰς τὴν θέσιν του, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τόπος του θὰ τὸν ἀρνηθῇ λέγων, δὲν σὲ γινώριζω.

Πόσον ἡ σύγκρισις αὕτη, ἢ μάλλον τὸ σχῆμα τοῦτο τῆς ἐπεκτάσεως, εἶνε ἀξιοθαύμαστος! Τοιούτοτρόπως τοὺς κακοὺς ἀπαρνούνται καὶ αὐταὶ αἱ ἀκαρποὶ καρδίαι των, καὶ ἡ συναγωγὴ αὐτῆ τῶν λίθων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐν τῇ ἐνὸχῳ εὐζωίᾳ των ῥίπτουσιν ἀφρόνως τὰς πλεονάνας των· οἱ χαλίκες οὗτοι, ἀποτελοῦσι περιπλέον καὶ εἰδὸς τι προσωποποιήσεως σχεδὸν ἀγνώστου εἰς τὸν ποιητὴν τῆς Ἰωνίας.

Ὁ Ἰεζεκιὴλ προλέγων τὴν καταστροφὴν τῆς Τύρου, κρᾶζει· « ἐν τῷ σπᾶσαι μάχαιραν ἐν μέσῳ

σου σεισθήσονται αἱ νῆσοι, καὶ φοβηθήσονται αἱ νῆες ἀπὸ ἡμέρας πτώσεώς σου ». — Τὰ πλοῖα θὰ τρέμωσιν ὁπόταν θὰ ἔσται κυριευμένη ἀπὸ τὸν ὄμιον, καὶ αἱ νῆσοι θέλουσιν ἐκπλαγεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης βλέπουσαι ὅτι κἀνεὶς δὲν ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦς λιμένας σου. — Ὑπάρχει τρομερότερον τι ἀπὸ τὴν εἰκόνα ταύτην; νομίζει τις ὅτι βλέπει τὴν πόλιν ἐκείνην, ἄλλοτε τὸσον ἐμπορικὴν καὶ τὸσον κατοικήσιμον, ὁρῶν ἀκόμη μετὰ τοὺς πύργους καὶ τὰ οἰκοδομήματά της, ἐν ᾧ ψυχὴ ζωσα δὲν διέρχεται τὰς ἐρήμους ὁδοὺς της, καὶ κἀνὲν πλοῖον δὲν διαπλέει τοὺς ἐγκαταλειμμένους λιμένας της.

Μεταβῶμεν εἰς τὰ παραδείγματα τῆς διηγήσεως, ὅπου θέλομεν εὐρεῖ ἡνωμένα τὰ αἰσθητὰ, τὴν περιγραφὴν, τὴν εἰκόνα, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀρχαιότητα τῶν ἡθῶν. Τὰ πλέον περιφωρὰ τεμάχια, καὶ τὰ πλέον διακεκριμένα καὶ ἐξοχὰ χωρία τοῦ Ὀμήρου, ἀπαντῶνται σχεδὸν λέξιν πρὸς λέξιν εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, πάντοτε μετὰ ὑπεροχὴν ἀναμνησθήτητον.

Ὁ Ὀδυσσεὺς κἀθίηται εἰς συμπόσιον τοῦ βασιλέως Ἀλκινόου, καὶ ὁ Δημόκριτος ψάλλει τὸν πόλεμον τῆς Τρωάδος καὶ τὰς συμφορὰς τῶν Ἑλλήνων.

Ταῦτ' ἄρ' αἰδοῖς αἰεὶ περιλυτός· αὐτὰρ Ὀδυσσεύς·

.....
..... κατὰ κράτος καλυψάμενος γόασσεν.

Ὁ Ὀδυσσεὺς λαμβάνων εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖρας του μίαν ἄκραν τοῦ μεγαλοπρεποῦς πορφυροῦ φορέματός του, τὸ ἔφερε πρὸς τὴν κεφαλὴν του διὰ νὰ καλύψῃ τὸ εὐγενὲς πρόσωπόν του, καὶ οὕτω νὰ κρύψῃ ἀπὸ τοὺς Φαίακας τὰ δάκρυα τὰ ὅποια ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του· ὅταν ὁ θεὸς αἰδοῖς ἔπαυσε τὸ ῥοῦμά του, ὁ Ὀδυσσεὺς ἐσφύγγει τὰ δάκρυά του, καὶ λαμβάνων ἀπὸ τὴν τράπεζαν ἐν ποτήριον ἔκαμνε σπονδὰς εἰς τοὺς θεοὺς· ὁπόταν δὲ ὁ Δημόδοκος ἤρχιζεν ἐκ νέου τὴν ἐξακολούθησιν τῶν στίχων του, κατὰ παράκλησιν τῶν ἀρίστων ἐκ τῶν Φαίακων, οἵτινες ἦσαν καταγοητευμένοι ἀπὸ τὰ ῥήματά του, ὁ Ὀδυσσεὺς πάλιν καλυπτόμενος ἤρχιζε τοὺς ὁρῶνους του. »

Τοιαῦτα εἶνε αἱ φυσικαὶ αὐταὶ ὁμοιότητες ἡλτιναι, ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, προσέφερον εἰς τὸν Ὀμήρον τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων νόων. Δὲν θεωρεῖται ποτὶς ὡς προσβολὴ εἰς τὴν μνήμην του τὸ νὰ νικηθῇ κατὰ τὰς τοιαύτας εἰκόνας μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους γράφοντας ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον νικημένος, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ καμμία πρόφασις (ὕπερφυγῇ) εἰς τὴν κριτικὴν.

Οἱ πωλήσαντες τὸν Ἰωσήφ, ἀδελφοὶ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου ἀνδρός, ἐπιστρέφουσιν πρὸς αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸν γνωρίσωσι, καὶ τῷ φέρουσι τὸν νέον Βενιαμὴν τὸν ὁποῖον τοῖς εἶχε προλαβόντως ζητήσει. « Ὁ Ἰωσήφ τοὺς ἐχαιρέτησε, λέγει ἡ Γραφή, μετὰ πρόσωπον παιδρὸν, καὶ τοὺς ἠρώτησεν ὁ πατὴρ σὰς, ὁ γέρον οὗτος περὶ τοῦ ὁποίου μοὶ λέγετε, ζῇ

ἀκόμη, εἶνε καλὰ; Ἐκεῖνοι δὲ τῷ ἀπεκρίθησαν· ὁ πατὴρ μας, ὁ δοῦλός σου, ζῇ ἀκόμη καὶ υἱαίνει· καὶ κύψαντες μέχρις ἐδάφους τὸν ἐπροσκύνησαν. Ὁ Ἰωσήφ, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς· βλέπει τὸν Βενιαμὴν, ὁμομήτριον ἀδελφὸν του ἐκ τῆς Ῥαχὴλ, καὶ τοῖς λέγει· αὐτὸς δὲν εἶνε ὁ νεώτερος ἀδελφός σας περὶ τοῦ ὁποίου μετ' εἶχατε ἀναφέρει; Τέκνον μου, ἔπειτα ἐπρόσθεσεν ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτόν, παρκαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σοὶ ᾔηε πάντοτε βοηθός. Καὶ σπεύσας ἐξῆλθε, διότι ἐταράσσοντο τὰ ἐγτόσθια του ἐνῷ ἐβλεπε τοὺς ἀδελφούς του, καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του· εἰσελθὼν λοιπὸν εἰς ἐν ἄλλο δωμάτιον ἐκλαυσε· καὶ ἄρ' οὐ ἐνίγη τὸ πρόσωπόν του ἐπανερχεται, καὶ κρατῶν τὸν ἐκυτόν του λέγει εἰς τοὺς δούλους του· δόσατε εἰς αὐτοὺς νὰ φάγωσιν. »

Ἰδοὺ τὰ δάκρυα τοῦ Ἰωσήφ εἰς ἀντίθεσιν μετὰ τὰ δάκρυα τοῦ Ὀδυσσεύς· ἰδοὺ ὁμοιότητες παρομοιάζουσαι, ἀλλ' ἐν τούτοις πόση διαφορὰ πάθους μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης! Ὁ Ἰωσήφ κλαίων ὅταν εἶδε τοὺς ἀχαρίστους ἀδελφούς του καὶ τὸν νέον καὶ ἀθῶον Βενιαμὴν, ὁ τρόπος ἐκεῖνος τοῦ ζῆτεῖν νέαν διὰ τὸν πατέρα του, ἡ ἀξιάχαστος ἐκείνη ἀπλότης, ἡ ἀνάμιξις τῆς πικρίας καὶ τῆς γλυκύτητος, εἶνε πράγματα ἄρρητα. Τὰ δάκρυα τῶν ἐρχονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας, καὶ αἰσθανόμεθα ἐαυτοὺς συγκινημένους καὶ ἐτοιμοὺς νὰ κλαύσωμεν ὡς ὁ Ἰωσήφ.

Ὁ Ὀδυσσεὺς, κεκρυμμένος ᾗδὴ παρὰ τῷ Εὐμαίῳ, φανερόνεται εἰς τὸν Τηλέμαχον· ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν καλύβην τοῦ ποιμένος τούτου, ῥίπτει τὰ ῥάκη του, καὶ ἀναλαμβάνων τὴν ὁραϊότητά του δι' ἀπλῆς προσψάσεως τῆς θαυματουργοῦ ῥάβδου τῆς Ἀθηνᾶς, εἰσέρχεται μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμένος.

..... θάμψετε δέ μιν φίλος υἱός·
.....
ἀλλ' ὅς μοι, ξένε, φάνης νέον ἢ παρόισεν.

« Ὁ ἡγχινημένος υἱός του ἐκπλήττεται, καὶ σπεύδει νὰ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπόν του, φοβούμενος μήπως αὐτὸς εἶνε κἀνεὶς θεός. Βιάζων δὲ τὸν ἐκυτόν του νὰ ὁμιλήσῃ, τῷ ἀπευθύνει τοὺς περὶ τούτους λόγους· ἔσνε, πολὺ διχφορετικὸς μοὶ φαίνεται παρ' ὅτι ἦτο πρότερον μετὰ τὰ εὐτελῆ ἐκεῖνα ῥάκη, νομίζει τις ὅτι εἶσαι ἄλλος παρὰ ὁ πρὶν δυστυχής. Βεβαίως εἶσαι κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας τὸν Ὀλυμπον θεοὺς· ἀλλὰ σὲ καθικτεύω, γένου ἴλεως εἰς ἡμᾶς, καὶ δὲν θέλομεν λείψαι πρὸς ἀμοιβὴν νὰ σοὶ προσφέρωμεν ἱερὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ μετὰ ἀναθήματα πολὺτιμα θέλομεν στολίσαι τὸν ναόν σου. Ὁ δὲ θεὸς Ὀδυσσεὺς, συγχωρῶν τὴν πλάνην τοῦ υἱοῦ του, ἀποκρίνεται· Δὲν εἰμὶ ἐγὼ θεός· διὰ τί μετὰ παρομοιάσεις τὸν θνητὸν μετὰ τοὺς ἀθανάτους; εἰμὶ ὁ πατὴρ σου, διὰ τὸν ὁποῖον ὑποφέρεις μυρία βόσκηνα καὶ ὕβρεις ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα λέγων ἐναγκαλιζεται τὸν υἱόν του, καὶ τὰ δάκρυά του, τὰ ὅποια μόλις μέχρι τούδε ἡ-

δυνήθη νὰ κρατήσῃ, ῥέοντα ἀπὸ τὰς παρεῖδας του κατέβρεχον τὴν γῆν. »

Θέλομεν ἐπανέλθει εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην, ἀρ' οὐ πρῶτον ἰδῶμεν τὴν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του.

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΠΡΩΙΟΥ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ (*).

—οοο—

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Κ. Χριστόπουλος, ὑπουργὸς τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως, ἐπέστησεν ἰδίως τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἐνὸς τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ περιεργωτέρων ἐρείπιων τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Θεάτρου τοῦ Ἡρώδου. Τῆς ἐργασίας δὲ ταύτης τὴν ἀτελεστάτην περιγραφὴν συμπληροῖ διάγραμμα ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν φιλοπονίαν τοῦ Κ. Σεργίου Ἰδάνου, ἐξοχῶς ἀρχιτέκτονος· Ῥώσσο, ὅστις ἐπὶ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐπεδήμει ἐν Ἀθήναις.

Δέκα καὶ ὀκτὼ αἰῶνας ἔκειτο ὑπὸ τὰ ἐρείπια του, τὸ μεγαλοπρεπὲς Θεᾶτρον, ὅπερ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς ἀνήγειρεν ἐπὶ Νέρβῃ, εἰς μνήμην τῆς συζύγου του Ῥαγίλλης. Τὸ κτίριον τοῦτο δὲν ὑπῆρχεν ἐτι ὅτε ὁ Περσικὸς περιηγήθη τὴν Ἀττικὴν, ὅθεν εἶδεν αὐτὸ βραδύτερον μόνον, καὶ μνημονεύει αὐτοῦ ἐν τῷ περὶ Ἀχαΐας βιβλίῳ του.

Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ὁ τοσοῦτον φειδωλὸς εἰς τοὺς ἐπαίνους τῶν παρ' αὐτοῦ περιγραφομένων μνημείων, λέγει ὅτι τὸ Ῥοδεῖον τοῦτο ἦν τὸ ἀξιολογώτατον τῶν ἐν Ἑλλάδι, α μεγέθει γὰρ καὶ τὴν πᾶσαν ὑπερῆρε κατασκευὴν » (Περσικ. VII. 20).

Πρὸ τινῶν ἐτι ἐτῶν τοῦ Θεάτρου τούτου δὲν ἐφαίνετο ἄλλο ἢ τὸ ἄνω μέρος τοῦ τοίχου τοῦ μετασκήνιου, καὶ τινες ἀψίδες, ὧν κατ' ἐμὲ, αἱ μὲν ἦσαν θύραι, αἱ δὲ πυλάματα. Ἡ δὲ Ἀρχαιολογικὴ τῶν Ἀθηνῶν Ἐταιρία, ἐπεχείρησεν αὐτὴ ἀνασκαφὰς ἐν ἔτει 1849, ἐξ ὧν ὁ μνησθεὶς τοῖχος ἀναφανέβαυτερον, καὶ ἀνεκαλύφθη καὶ μέρος τῆς κυρίως οἰκοδομῆς τοῦ δυτικῷ μέρους τοῦ Θεάτρου. Τῶν ἀνασκαφῶν ἐκείνων εἶχον δημοσιεύσει σύντομον ἔκθεσιν ἐν τοῖς Χρονικοῖς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ῥώμης (τόμ. XXI. σελ. 171 καὶ ἐπόμεν.), σήμερον δὲ ἀνεκδόκη καὶ ἐκαθαρίσθη πᾶσα ἡ ἐσωτερικὴ ἔκτασις τοῦ Θεάτρου, καὶ ἀπεκαλύφθη μέγιστος ὅγκος χώματος, 15 μέτρων βάθους, μέθοι τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρχήστρας καὶ μέχρι τῶν ἐδωλίων τοῦ κοίτου.

Ἡ μεγάλη διάμετρος τοῦ Θεάτρου τούτου ἦτο,

(*) Τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον ἐγγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀ. Ρ. Ῥαγκαβῆ καὶ ἐδημοσιεύθη ἰταλίστι ἐν τῷ ἐν Νεαπόλει ἐκδομένῳ Bulletino archeologico κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ παρελθόντος ἔτους· μεταφράσθη δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπὸ τοῦ ἐλλογίμου συνεργάτου ἡμῶν Κ. Κ. Πάπα.

κατὰ τὴν παρ' ἐμοῦ γενομένην ὡς ἐγγιστα καταμέτρησιν, 218 ποδῶν ἀγγλικῶν· ἡ δὲ μικρὰ οὐ πλείονων τῶν 72', καθότι αἱ βαθμίδες τοῦ κοίλου ἐκτείνονται ἐπὶ 25', ἐκατέρωθεν κατὰ μῆκος τοῦ προσκηνίου, ἐμφανίζουσαι ἀναμφιβόλως τὸ βάθος τῶν παρασκηνίων ἢ τὸ σημεῖον μέχρις οὗ προϋχρῶνουν τὰ σκηνικά καταβλήματα.

Τὸ κοῖλον ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως, διηρεῖτο εἰς δύο συστήματα ἐδωλίων, χωριζομένων διὰ διαζώματος. Καὶ τὰ μὲν τοῦ ἀνωτέρου ἡρακλίσθησαν ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ δὲν φαίνεται, κατὰ μέρη, ἢ ὁ τύπος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἐστηρίζοντο· εἰς δὲ τὸ κατώτερον διάζωμα τὰ ἐδωλία διατηρηθέντα, κατὰ τὸ πλείστον, εἰσὶν ἐφθαρμένα οὐκ ὀλίγον, συνεπεῖα βεβαίως μεγάλης τινος πυρκαϊᾶς, ἥτις τὸ μάρμαρον εἰς κόνιν σχεδὸν κατέκλυσε. Τὰ ἐδωλία εἰσὶν ἅπαντα 18 τὸν ἀριθμόν, ἔχοντα ὕψος μὲν 1' 4", πλάτος δὲ 2' 3". Τὸ ὀπίσω μέρος αὐτῶν, εἰς μῆκος 1' 1" ἢ κατὰ 2' βαθύτερον, χρησιμεῖον ὡς ὑποπόδιον εἰς τοὺς καθήμενους ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ἐδωλίου.

Ἄπαν τὸ πλάτος τῶν ἐδωλίων τοῦ κατωτέρου συστήματος, ἥτοι τὸ ὑπ' αὐτῶν κατεχόμενον μέρος τῆς μεγάλης διαμέτρου, εἶναι 37', τὸ δὲ τῶν τοῦ ἀνωτέρου 29'· ὅθεν τοῦτο δὲν εἶναι περιεκτικὸν περισσότερον τῶν 14 ἐδωλίων. Τὸ δὲ διάζωμα ὅπερ χωρίζει τὰ κατώτερα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρα ἐδωλία ἔχει πλάτος 6' 10". Τὸ ἀνωτέρον σύστημα ἀπολήγει εἰς βαθμίδα ὑψομένην κατὰ 3' 4" ὑπὲρ τὸ διάζωμα· ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὸ μέρος τὸ χρησιμεῖον εἰς ἔδραν διαίρεται ἀπὸ τοῦ προσδιωρισμένου εἰς διόδον διὰ μικρᾶς ταινίας, ἐχούσης 2' πλάτος καὶ τινων γραμμῶν ὕψος. Τὸ τελευταῖον ἐδωλίον, ὅπερ ὑψοῦται μόνον 1' περίπου ὑπεράνω τῆς ὀρχήστρας, ἔχει σχῆμα πάντῃ διάφορον τῶν ἄλλων, καθότι ὅπισθεν τοῦ μέρους τοῦ εἰς ἔδραν χρησιμεύοντος, ὑψοῦται ἔρρισμα ὕψος ἔχον 1', πᾶχος δὲ 3', οὗ ὅπισθεν ἀφίσταται ἔκτασις 2', καὶ μετ' αὐτὴν ἔπεται τὸ ὑποπόδιον ἔχον 1' πλάτος· διὰ τοῦ σχήματος τούτου ἠθέλησαν νὰ καταστήσωσι ἀνετώτερον καὶ νὰ μωνώσωσι τὸ ἐδωλίον τοῦτο, ὅπερ, ὡς γνωστόν, εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ θεάτρα προσδιωρίζετο δι' ἐπίσημα πρόσωπα.

Εἰς τὸ κατώτερον σύστημα οἱ θεαταὶ ἐκυκλοφόρουν δι' ἐξ μικρῶν κλιμάκων, ἔχουσιν πλάτος 2' 3", αἱ δὲ βαθμίδες αὐτῶν ἔχουσι βάθος 1' ἐπὶ ὕψους 7". Εἰς τὸ κατώτερον αὐτῶν μέρος, αἱ κλίμακες ἀπέχουσιν ἀλλήλων κατὰ 21', αἱ δὲ πρώται βαθμίδες αὐτῶν, αἱ κατὰ τὴν ὀρχήστραν, κοσμοῦνται ἐκατέρωθεν διὰ ποδῶν λεόντων. Αἱ δὲ δύο τελευταῖαι κλίμακες, τούτεστιν αἱ πλησιέστεραι τῆς σκηνῆς, ἀπέχουσι μόνον 18' ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν ὅπως ἀρήσωσι περισσύτερον τόπον εἰς δύο θολωτάς σύριγγας, αἵτινες πλάτος ἔχουσι 15', παρατείνουσι τὰ τεῖχη τῶν παρασκηνίων καὶ ἄγουσιν εἰς τὴν ὀρχήστραν. Κάτωθι μιᾶς τῶν κλιμάκων τούτων εὐρέθη ἄμωρος κορμὸς μαρμαρίνου καθήμενου ἀγάλματος.

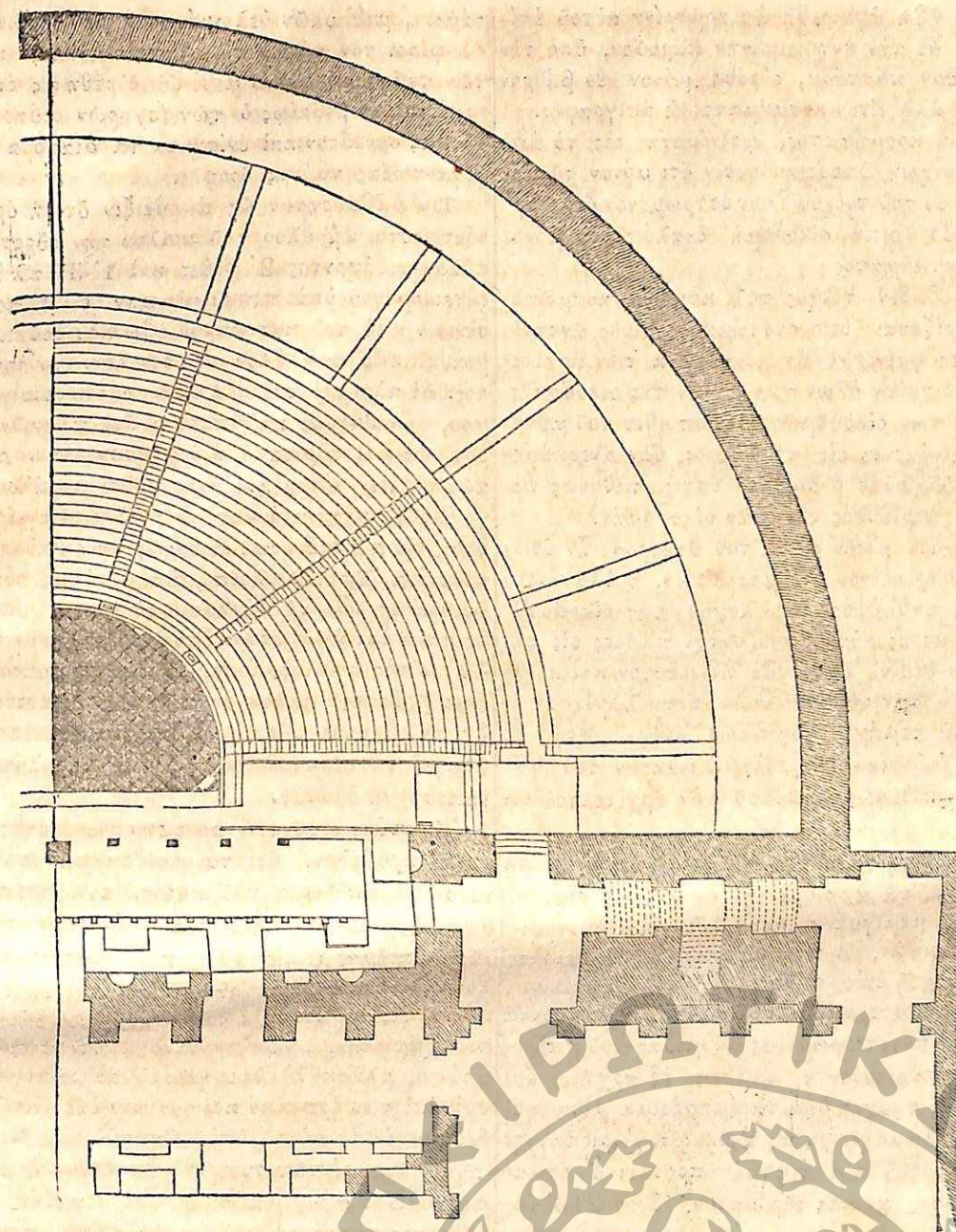
Τὸ ἀνωτέρον σύστημα διατέμεται δι' ἑνδεκά κλιμάκων, ὧν ἐξ μὲν εἰσὶν ἡ ἐπέκτασις τῶν ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας ὀρμωμένων, αἱ δὲ πέντε διαίρουσι κατὰ μέσον τὰς κερκίδας, τὰς μεταξὺ τῶν πρώτων κλιμάκων, αἵτινες ἀνιῶσαι ἀφίστανται πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. Τὸ διάζωμα περὶ οὗ εἶπον λήγει ἐκατέρωθεν εἰς δύο ὁπὰς ἐν τῷ τοίχῳ, ὡς ἤδη παρέστησα ἐν τῇ πραγματείᾳ ἣν ἐδημοσίευσα ἐν τοῖς Χρονικοῖς τῆς Ἀκαδημίας, ὡς δύο θύρας φερούσας πρὸς τὰς κλίμακας τὰς ἐκτὸς τοῦ θεάτρου. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς παράδοον ἔχουσιν 12' 2" πλάτος, περιβάλλουσιν δ' ἄνωθεν τὴν ἀνωτέραν σειρὰν τῶν ἐδωλίων, καὶ ἥτις πιθανῶς ἐκοσμεῖτο διὰ κιόνων ἐν εἰδει στοᾶς· αὕτη ὁμοίως λήγει εἰς δύο θύρας, αἵτινες, κατ' ἐμέ, ἐκοινωνοῦν πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς κλίμακας.

Ὑπολογιζομένου μετ' ἀκριθείας τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῶν 32 σειρῶν τῶν ἐδωλίων ἐμβαδοῦ, ἀφ' οὗ ἀφαιρηθῇ τὸ πλάτος τοῦ διαζώματος, τὸ τῶν κλιμάκων, ὡς καὶ οἱ 15' πλάτους οἱ κατεχόμενοι ἐκατέρωθεν ὑπὸ τῶν δύο συρίγγων, ὑδροφόρων, ἐπὶ τῶν 12 κατωτέρων ἐδωλίων, θέλει εὐρεθῇ, διδομένης εἰς ἕκαστον θεατὴν θέσεως 15" πλάτους, καὶ ὄντος 2' 11" τοῦ βάρους τῶν ἐδωλίων (ἄνευ τῶν ὑποποδίων), ὅτι τὸ θεάτρον τοῦτο ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ἀνέτως 5,300 θεατάς.

Ἡ σκηνὴ ὑψοῦτο 4' ὑπεράνω τῆς ὀρχήστρας· μικρὸν μόνον μέρος σώζεται τοῦ προσκηνίου, ἐκ μεγάλων πλακῶν μαρμαρίνου συγκείμενον· κοινωνεῖ δὲ ἡ σκηνὴ μετὰ τῆς ὀρχήστρας, διὰ δύο μερῶν κλιμάκων, πλάτους 3' 11", καὶ ἔχουσα ἐπίσης ἀνὰ 4 βαθμίδας, ὕψος 1'. Αἱ κλίμακες αὗται κεῖνται ἀπέναντι τῶν δύο πλαγίων θυρῶν τοῦ ὀπισθοῦ μέρους τῆς σκηνῆς, σώζεται δ' ἐξ αὐτῶν μόνη ἡ ἀριστερὰ (πρὸς τὸν θεατὴν). Ἀπὸ τῶν κλιμάκων τούτων τὸ προσκηνίον προέχει κατὰ 2' ὑπὲρ τὰ παρασκήνια.

Ὅπισθεν τοῦ τοίχου τοῦ προσκηνίου, καὶ πλησιέστερα αὐτοῦ, φαίνονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπτα ὁπαὶ τετράγωνοι, ἐξ ὧν ἡ μεσαιτάτη, μεγαλητέρα τῶν ἄλλων, εἶναι εἰσοδος μικροῦ ὑπογείου. Φρονῶ ὅτι αἱ ὁπαὶ αὗται ὁποῖα εὐρίσκονται καὶ εἰς ἄλλα θεάτρα, ὡς τὸ τῆς Πομπηίας, σχέσιν εἶχον πρὸς μηχανὴν τινὰ χρήσιμον εἰς τὴν κατάβασιν τῆς αὐλαίας. Ἰσως δ' εἰσέρχοντο εἰς αὐτὰς ξύλινοι στῆλαι, φέρουσαι τὸ ἐπίσης ξύλινον λογεῖον, ὥστε νὰ μὲν διάστημά τι δι' οὗ νὰ διέρχεται τὸ παραπέτασμα. Ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ μετασκηνίου φαίνονται σήμερον ἔτι τακτικώτατα διατεθειμένα αἱ ὁπαὶ ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο αἱ δοκοὶ τοῦ ἐδάφους τούτου. Ἀγνοῶ δ' ἂν ὁ κατὰ μέσον λάκκος ἐχρησίμευσεν εἰς ἐν τῶν ἀναπισμάτων ἐκείνων, δι' ὧν ἐνεφανίζοντο αἱ σκιαί καὶ οἱ καταχθόνιοι θεοί.

Στηλοβάτης πλάτους 2 μέτρων ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ μετασκηνίου, ἐν γραμμῇ διατεταγμένη, κυμάτιον δὲ μαρμαρίνου παρακολουθεῖ τὸ περίγραμμα τοῦ στηλοβάτου τούτου, καὶ διατηρεῖται

Θέατρον Ἡρώδου.

καθ' ὅλα τὰ μέρη τὰ σημειούμενα ἐν τῷ σχεδίῳ διὰ διπλῆς γραμμῆς. Αἶθος ἀνίκων εἰς μίαν στράς.

Τῶν γωνιῶν τοῦ βάθρου τούτου φέρει τύπον στρογγύλον μικροῦ κίονος, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ μετασκήνιον ἐκοσμεῖτο διὰ περιστήλιου, οὗ οἱ κίονες ἔκειντο οὐχὶ εἰς ἴσας ἀλλ' εἰς συμμετρους ἀποστάσεις. Ἀνωθεν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παστάδων τοῦ μετασκηνίου, γραμμὴ μεγάλων ὁπῶν εἰς τὸν τοῖχον, δεικνύει τὴν θέσιν τῆς στέγης τοῦ περιστήλιου τούτου, ἥς ἡ γραμμὴ ἦν βεβαίως ἐπίσης τεταγμένη ὡς ἡ τῆς βάσεως.

Αἱ θολωταὶ παράδοι πρὸς τὴν ὀρχήστραν ἐκαθίσθησαν ἐκατέρωθεν. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐξωτερικοῦ δωματίου τῆς εἰσοδῶν τέσσαρες βαθμίδες κατιῶσαι ἄγουσιν εἰς τὸ ἀνωτέρον μέρος τῆς παραδόου, ἀφ' οὗ τρεῖς ἄλλαι βαθμίδες κατέρχονται, πρὸς τὴν σύριγγα τὴν ἀνοιγομένην ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας. Ὁ τοῖχος τῆς σύριγγος ταύτης στολιζέται ὑπὸ δύο ὀρθοστατῶν μαρμαρίνων, καὶ τὸ ἀνω μέρος αὐτῆς ἔχει τετράγωνον παστάδα, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὐρέθη, εἰς τὴν δυτικὴν παράδοον, μέγας ἀνδριὰς χλαμυδοφόρος, ἐργασίας Ῥωμαϊκῆς, ἀρίστα διατηρημένος, πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐνὸς βραχίονος. Πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὑπάρχει κόσμημα τι, ὅπερ φαίνεται ἀποτυποῦν κιβώτιον μετὰ κλείθρου. Εἶναι ἄρα γε σύμβολον τοῦ ἀξιώματος ταμίου ἢ θησαυροφύλακος; Ὁ ἀνδριὰς οὗτος φαίνεται ὅτι δὲν ἐρρίφθη ἐκεῖ κατὰ τὸν χρόνον τῆς καταστροφῆς τοῦ θεάτρου, ἀλλ' ὡς ἂν ἐναπετέθη ἐπίτηδες μετὰ τὸ συμβᾶν, διότι εὐρέθη ἔχων τοὺς πόδας ἐστηριγμένους ἀκριβῶς πρὸς τὸν τοῖχον τοῦ οἰκοδομήματος.

ἀρ' οὗ εἶχεν ἥδη ἀρχιτεθῆ ἡ μαρμαρίνη αὐτοῦ ἐπί-
στρωσις. Εἰς δὲ τὴν ἀντικειμένην πύλωνα, ὑπὸ τὴν
ἀντιστοιχοῦσαν παστάδα, εὐρέθη μόνον ἐν βάθρον
ἀγάλματος, ἀλλ' ἄνευ κοσμημάτων ἢ ἐπιγραφῆς.

Ἰχνη τινὰ κοσμημάτων, φαινόμενα εἰς τὸ ἄνω
μέρος τῶν τοίχων, ὑποδεικνύουσιν ὅτι μόνον τὸ κα-
τώτερον ἡμισυ τοῦ τοίχου ἦτον ἐστρωμένον διὰ μαρ-
μάρων, ἡ δὲ λοιπὴ οἰκοδομὴ ἐκαλύπτετο μόνον
δι' ἀσβεστοκονιάματος.

Τέλος ὁ ἐξωθεν τοίχος τοῦ κτιρίου κοσμεῖται
καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ συστήματος τινὸς ἀντηρί-
δων, αἵτινες φαίνεται ὅτι εἶναι ἐν ἐκ τῶν ἀρχιτε-
κτονικῶν στοιχείων ὧν τῶν μερῶν τῆς οἰκοδομῆς.

Αἱ βάσεις τῶν οἰκοδομῶν τῶν ὀπισθεν τοῦ μετα-
σκηνίου, φαινόμενα εἰς τὸ ἔδαφος, δὲν ἀνεσκήρη-
σαν εἰσέτι, ὡς οὐδὲ ὁ τοίχος, ὅστις πιθανῶς πε-
ριέκλειεν ὡς περιβόλος τὴν ὅλην οἰκοδομήν.

Φαίνεται ὅτι μέγα μέρος τοῦ θεάτρου ἦν ἐτω-
τερικῶς ἐπεστρωμένον διὰ μαρμάρων, τοῦλάχιστον
μέχρι τινὸς καθ' ὕψος. Πολλὰ μὲν τῆς οἰκοδομῆς
εἰς τὸ κάτω μέρος αὐτοῦ, σώζονται πλάκες εἰς τὴν
ἀρχαίαν τῶν θέσιν. Ἐντὸς δὲ ἦν μεστὸν καὶ ἀρχι-
τεκτονικῶν κοσμημάτων, διότι ἀνεκαλύφθησαν ἐν
αὐτῷ πολλὰ τεμάχια γογγύλων λίθων. Μέγα δὲ
κιονόκρανον ῥωμαϊκόν, εὐρέθεν οὐ μακρὴν τοῦ θεά-
τρου, ἀνήκει πιθανῶς εἰς αὐτοῦ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν
κόσμον.

Ἄξιον μεγάλης σημειώσεως εἶναι ἡ ἀνασκαφὴ τὰ
μέλαινα τέφρα, τὰ ἀπηνυθικωμένα ξύλα, ὁ σίδηρος
καὶ ὁ χαλκὸς μεμιγμένα μετὰ λίθων καὶ συντριμ-
μάτων πικροσιδίων, οἱ παμμεγέθεις ἥλοι, ἔχοντες
μῆκος πλέον τοῦ ἐνός ποδός, καὶ πολλοὶ κέρκμοι,
παχεῖς ἄμα καὶ στερεοί. Πάντα ταῦτα, καλύπτοντα
τὰς σχεδὸν ἀποτετρωμένους βαθμίδας τοῦ κοίλου,
φαίνονται ἀποδεικνύοντα ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς, ὅτι
τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ὅλα τὰ ἐμπρόσθια μέρη ἐγέ-
νοντο παρὰ πύλωνα μεγίστης πυρκαϊᾶς, χωρὶς ἔκτοτε
νὰ γίνῃ τις ἐνταῦθα ἀνασκαφή· προσέτι δ' ὅτι τὸ
θέατρον τοῦτο, καίτοι εὐρύτατον, ἔχον 218' ἐκ-
τασιν, ἦν ὅμως ὑπορφιον. Ὁ Πausanias καλεῖ
αὐτὸ Ὀδρεῖον, καὶ ἡ ἐπωνυμία αὕτη δὲν δύναται
ν' ἀποδοθῇ ἢ εἰς οἰκοδομὴν ὑπορφιον (α). Ὁ Σουί-
δας λέγει αὐταῖς λέξεσιν. « Ἡρώδης κατεσκευάσατο
Ἀθηναίοις θέατρον ὑπορφιον », ὅπερ βεβαίως δὲν
ἐννοεῖ τὸ μόνον τὴν σκηνὴν ἔχον κακαλυμμένην. Ὁ
δὲ Φιλόστρατος (ἐν Βίῳ Σοφιστ. Β'. I, 8) ἀναφέρει
ταῦτα. « ἀνέθηκεν Ἡρώδης τὸ ἐπὶ Ῥηγίλλῃ θέα-
τρον κέδρου ξυθείας τὸν ὄροφον ».

Ἄλλως τε δὲ τὰ μέρη τοῦ κοίλου μέχρις ὧν εὐ-
ρέθησαν προφανῆ ἰχνη πυρκαϊᾶς, ἀποδεικνύουσιν ὅτι
ἡ ὁροφὴ ἐξετείνετο πολὺ ἐπέκεινα τῆς σκηνῆς· ἀλλ' ἐ-
πὶ τοῦ ἐδάφους οὐδὲν ἴχνος κίωνων εὐρέθη, οἷτινες
νὰ ἐστήριζον αὐτῆς τὴν παρέκτασιν. Ὁ χυτὸς σίδη-
ρος, ὅστις ἄλλοτε μὲν εὐρέθη μεμιγμένος μετὰ κε-

ράμων, μεθ' ὧν ὑλῶν ὑελωμένων ἢ μεθ' ἡλίων, ἄλλοτε
δὲ φέρει τὸν τύπον τῶν ἀντικειμένων, καὶ ἰδίως
τῶν τεμαχίων ξύλου μεθ' ὧν εὐρέθη εἰς ἐπαφὴν ὅτε
ἐκαίετο, ἦν βεβαίως ὁ τῶν ἰσχυρῶν σιδηρῶν δοκῶν
αἵτινες συνέδεον καὶ ἐνίσχυνον τὰ διάφορα μέρη τῆς
γυμνασιαίας ταύτης ὁροφῆς.

Τινὲς ἐθεώρησαν ὡς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ὁροφὴ δὲν
ἐξετείνετο ἐφ' ὅλου τοῦ κοίλου τὴν εὐρεσιν μικροῦ
αὐλακος, ἔχοντος 2' βάθος καὶ 1' 3" πλάτος, καὶ
ἐκτεταμένου ὑπὸ τὴν ὁρχήστραν εἰς 1 ποδὸς ἀπό-
στασιν ἀπὸ τοῦ κατωτέρου ἐδωλίου τοῦ κοίλου, ἡ-
μικυκλικῶς καθ' ὅλον τοῦ ἐδωλίου τούτου τὸ μῆ-
κος. Αἱ πλευραὶ τοῦ αὐλακος τούτου εἰσὶν ἐκ κερά-
μου, ἄνωθεν δὲ καλύπτεται διὰ πλακῶν μαρμά-
ρου, ὡς καὶ σύμπασα ἡ ὁρχήστρα. Δύο τῶν πλα-
κῶν τούτων εἶχον καὶ διατηροῦσι μεγάλους κρῖκους
χαλκοῦς, χρησιμεύοντας εἰς τὴν ν' ἀνεγείρουν αὐ-
τοῦς, πρὸς ἀνοιξιν καὶ πιθανῶς πρὸς καθαρισμὸν τοῦ
αὐλακος. Ὑπετέθη λοιπὸν ὅτι ὁ αὐλαξ οὗτος, προ-
ωρισμένος ὡς νὰ δέχηται τὸ ὑέτιον ὕδωρ, ἀπο-
δεικνύει ὅτι ἡ ὁρχήστρα δὲν ἦτο κακαλυμμένη. Ἀλλὰ
ὡν αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐντελῶς κακαλυμμένος ἄνωθεν,
εἶχε βεβαίως ἄλλον σκοπὸν, καὶ πιστεύω μᾶλλον
ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νὰ δέχηται καὶ ἀπορροῇ τὸ
ὑπογείως κατασταλάζον ὕδωρ ἐκ τοῦ λόφου ἐφ' οὗ
ἔκειντο τὰ ἐδωλία.

Ἐν τούτοις ἐκ τῶν προσηρημένων ἐνδείξεων γί-
νεται πρόδηλον, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἐγέ-
νετο παρὰ πύλωνα τοῦ πυρός, ἐνῷ εἰσέτι ἐχρησί-
μευεν ὡς θέατρον, ἢ εἶχε τοῦλάχιστον τὸ ἀρχικὸν
αὐτοῦ σχῆμα. Οἰκίσκων ἀφανῶν θεμέλια καὶ μεγά-
λοι πίθαι πρὸς διατήρησιν σίτου καὶ ἐλαίου, εὐρε-
θέντα εἰς τὰ διάφορα στρώματα τῶν ἐπισωρευθέν-
των χωμάτων, ἀποδεικνύουσιν ὅτι προϊόντος τοῦ
χρόνου, ἀλλεπάλληλοι γενεαὶ ἀνθρώπων κατῴκη-
σαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων καὶ συντριμμάτων, τῶν σωρευ-
θέντων ἐντὸς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν αἰώνων. Μεταξὺ δὲ
τῶν ἀνασκαφέντων συντριμμάτων, ἐν ἰδίῳ ἀντικεί-
μενον εἶναι ἄξιον μνείας ἰδιαιτέρας· εἶναι δὲ τοῦτο
μέγιστος σωρὸς κογχυλίων ὁμοειδῶν, κατεχόντων
περὶ τὰ μέσα τοῦ ἡμικυκλίου βάθος πολλῶν πο-
δῶν, καὶ ἀποτελούντων κατὰ τοὺς γενομένους ὑπο-
λογισμοὺς, ὅγκον περίπου 1,000 κυβικῶν μέτρων.
Ἡ παρουσία τῶν θαλασσίων τούτων προϊόντων, καὶ
ἡ συσσωρευσις αὐτῶν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ἄλλην νο-
μίζω, ἐξηγήσιν δὲν ἐπιδέχεται, ἢ ὅτι μετὰ τὴν πρῶ-
την τοῦ θεάτρου καταστροφὴν, ἰδρύθη ἐντὸς τοῦ
ἐγκαταλειμμένου αὐτοῦ ἐμβαδοῦ ἐργαστάσιον τι
ποιούμενον αὐτῶν χρῆσιν, καὶ ἐπὶ μακρὸν διατηρη-
θὲν χρόνον, ὥστε νὰ σωρευθῇ αὐτῶν τόσον μέγας
καὶ ἀκατανόητος ἀριθμὸς. Τὰ κογχύλια ταῦτα εἰσὶ
τοῦ γένους τῶν κεφαλοπόδων, Τάξ. Γ', γαστεροπό-
δων, οἰκογ. 5, Στηθοβραγχίων, Φυλ. 1, αὐλα-
κοπόδων, Leunis, Hist. nat. T. I, Zool. 1844.
(Murex Brundaris τοῦ Λινναίου), ἔχουσι δὲ βρώ-
σιμον τὸ ζώριον, ὅπερ εὐρέθη εἰσέτι ἐν τισι τῶν
κογχυλίων τούτων. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἱταλοὶ τὰ
τρώγουσι μέχρι τοῦδε. Ἀλλ', ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἡ πε-

ρίστασις αὕτη δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν
μεγίστην ποσότητα τῶν εὐρεθέντων ἐν μέσῳ τοῦ
θεάτρου ὀστράκων, διότι τότε ἔπρεπε νὰ τρέφονταν
ἀποκλειστικῶς ἐξ αὐτῶν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων
ἐπὶ πλείστους ἐνιαυτούς, καθόσον μάλιστα εἰς τὸν
σωρὸν τοῦτον οὐδὲν ἄλλο λείψανον ἐδωδίου ὕλης
εὐρέθη, καὶ ὅλοι, ὡς ἐκ συστήματος, ἀρ' οὐ τὰ ἑ-
τρώγον, νὰ ἐσώρευον ἐνταῦθα τὰ ὀστράκα.

Ἀλλὰ τεχνουργεῖα τοιούτων θαλασσίων προϊόν-
των ποιούμενα χρῆσιν, ὀνομαστὰ δὲ παρὰ τοῖς ἀρ-
χαίοις καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἦσαν τὰ τῆς πορ-
φύρας. Τὸ δ' ὀστράκον τὸ παράγον αὐτὴν, ἦν κατὰ
τῶν φυσιογράφων τὴν γνώμην, τῆς αὐτῆς οἰκογε-
νεῖας τῶν Στηθοβραγχίων, ἰδίαν ἀποτελοῦν φυ-
λὴν τὴν τῶν Πορφυροπόδων· καὶ κατὰ τοὺς μὲν
εἶναι τὸ καλούμενον Purpurea Patula, κατὰ τοῦ
δὲ Varthina (ἡ κοινὴ τοῦ Λινναίου) ἐκ τῆς φυλῆς
τῶν Τροχοειδῶν, τὸ ὀστράκον τὸ περιέχον τὸ ζώ-
ριον τῆς Πορφύρας. Οὐδόλως ἔχων τὴν ἀξίωσιν τοῦ
νὰ λύσω τὸ ζήτημα, ἀπετάθην εἰς πηγὴν ἀξιό-
χρεων, τὸν ἐκ Μονάχου σωρὸν καθηγητὴν Κ.
Röb (α), ὅστις διατρέχων ἐσχάτως τὴν Συρίαν ἀ-
νεξήγησε τὰ ὀστράκα τῆς πορφύρας. Ὁ Κ. Röb
εὐρησάσθη νὰ μοι πέμψῃ δύο εἶδη κογχυλίων, ἐξ
ὧν παρήγαγεν ὠραῖον πορφυροῦν χρῶμα. Τὸ ἕτερον
τῶν εἰδῶν τούτων ἰδίως, ὡς μοι ἔγραψεν, ἄφθονον
ἐν Τύρῳ, τῇ κλασικῇ τῆς πορφύρας πατρίδι, εἶναι
κατ' αὐτὸν ὁ Murex trunculus, καὶ σχεδὸν οὐ-
δόλως διαφέρει τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ εὐρεθέντων.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ πάλαι, ἐκτὸς τῆς Τύρου,
ἡ πορφυρὰ ἠλιεύετο καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Πελο-
ποννήσου, καὶ ἐξαιρέτως εἰς Λακωνίαν. Αἱ Ἀθῆναι
δὲν ἀναφέρονται ἰδίως ὡς ἔχουσαι τοιαῦτα τεχνουργεῖα,
ἀλλ' οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς μνημονεύουσι
τῶν τεχνουργῶν τῶν Θηβῶν κατὰ τὸν μεσαιῶνα.

Ὅλιγα καὶ δευτερεύοντα εἰσὶ τὰ ἀνευρεθέντα
ἐντὸς τοῦ θεάτρου μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς
τὸ κατώτερον μέρος εὐρέθησαν τμήματα ἡρωτι-
κῶν, καὶ ὁκτὼ ἄμορροι κεφαλαὶ ἀγαλμάτων,
ἅτινα πιθανῶς ἐστόλίζον τὰς παστάδας τοῦ μετα-
σκηνίου. Πάντα δ' ὅσα ἀνεσκήρησαν ἐντὸς τῶν
ὑψηλοτέρων στρωμάτων τῶν ἐρειπίων, φαίνονται
καταπεσόντα ἢ ῥιφθέντα ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐκτὸς
ἴσως μιᾶς γυναικείας κεφαλῆς μετριοτάτης μὲν ἐρ-
γασίας, φυσιογνωμίας ὅμως ἐμφαντικωτάτης, ἥτις
δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὡς παριστάσα τὴν Ῥηγίλλαν,
σύζυγον τοῦ Ἡρώδου, καὶ πεσοῦσα ἐκ τῆς ἀνω-
τέρας τοῦ κοίλου στοᾶς. Ὁμοίως κεφαλὴ νεανίου,
ἐργασίας ἐπὶ μετριοτέρας, οὗ ἡ φυσιογνωμία δείκνυ-
σιν ἐντελὴ νοημοσύνης ἑλλειψιν, δυνατόν νὰ παρι-
στῇ τὸν Ἀττικὸν υἱὸν τοῦ Ἡρώδου, « ὃς τῷ πατρὶ
διαβέβληται, κατὰ τοὺς συγγρόνους ἱστορικοὺς, ὡς
ἡλιθιώδης καὶ δυσγράμματος καὶ παχὺς τὴν μνή-
μην ».

(α) Πρὸ τινῶν μνημῶν ἐν τοῖς ἐρήμοις τῆς Συρίας ἀποθνήσκοντα,
ὅμοια τῆς ἀφροσύνης τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, καὶ πρὸς μεγίστην
ζήλειαν αὐτῆς.

Ἀνευρέθησαν ἐπίσης κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύ-
τας, καὶ ἐπιγραφαὶ τινες, ὧν οὐδεμία, κατ' ἐμὲ, ἀ-
νήκει εἰς τὸ θέατρον.

Τοιαῦτα εἶναι αἱ σημειώσεις αἱ ἐν παρόδῳ ἑλα-
βόν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων. Ἐλπίζω δὲ ὅτι ἡ
σπουδαίους αὐτῶν θέλει προκαλέσει ταχέως τὴν προ-
σοχὴν ἐμπειρῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἀρχιτεκτόνων, οἵ-
τινες ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν καὶ
σχεδιογραφίαν τοῦ ἀξιολόγου τούτου μνημείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—000—

Ο ΓΕΡΟΣΤΑΘΗΣ, ἡ ἀναμνήσεως τῆς παιδικῆς μου ἡ-
λικίας μετὰ εἰκονογραφίαν, ὑπὸ ΛΕΟΝΤΟΣ ΜΕΛΑ. Μέρ.
Α', Β', καὶ Γ'. Ἐν Ἀθήναις, 1838. Εἰς μέγα 8ον,
σελ. 376.

Ὅς τις παρακολουθεῖ μετὰ τινος ἐπιστάσεως τὴν
πορείαν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, χαί-
ρει βεβαίως ὅσκις μεταξὺ τῆς πυκνοτάτης φάλαγ-
γος τῶν ἀλφαριθμητικῶν καὶ γραμματικῶν καὶ χρη-
στομαθειῶν καὶ τῶν ἄλλων Κορομηλείων ἐκδόσεων,
καὶ τῆς φάλαγγος τῶν ποιήσεων καὶ τῶν τερπνῶν
πονημάτων, ἀναβλαστάνη που βιβλίον ἐμβριθέστε-
ρον, καὶ μάλιστα βιβλίον σκοπὸν ἔχον τὴν παιδαγω-
γίαν. Ὁ παῖς μνησθεὶς νὰ ἀνγκινώσῃ, νὰ γράψῃ,
νὰ ἀριθμῇ, προδίδάσκειται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον
καὶ τὸ Γυμνάσιον, πολλάκις δὲ καὶ στέρει τὴν κε-
φαλὴν διὰ θαρρῶν διδάκτορας, καὶ ὅμως εἰ μὴ εὐ-
τύχησε (καὶ εὐαριθμοὶ οἱ ἐξ ἡμῶν εὐτυχίσαντες) νὰ
ἀνατραφῇ ὑπὸ γονέων εἰδότην τὸ τιμᾶν πρὸ τῶν
γραμμάτων τὴν χρηστότητα, πρὸ τῆς σοφίας τοῦ
νοῦ τὴν σοφίαν τῆς ψυχῆς, οὐδένα ἔχει ἀσφαλῆ
ὁδηγὸν κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ βίου αὐτοῦ, βή-
ματα χαράσσοντα τὴν ὅλην ὁδὸν τῆς ἐπιλοιποῦ ἡ-
μῶν ὑπαρξέως. Διὰ τοῦτο ἀπάντῳμεν ὁσημέραι ἀν-
δρας ἐπιστήμονας μὲν καὶ φιλόλογους καὶ νέους Αἰ-
γυπτίους ἱεροφάντας, ἀμείρους ὅμως τῆς ἀρετῆς
ἐκείνης ἥς ἀνεῖ μοιχοθηρίαν ἐκάλει ὁ δαιμόνιος Πλά-
των πᾶσαν τὴν ἄλλην μάθησιν. Ἀξίον ἄρα οἰκτου
οἱ γονεῖς ἐκεῖνοι, οἵτινες εἴτε ἐξ ἀγνοίας εἴτε ἐξ ἰδιο-
τελείας παρασκευάζουσι διὰ τῶν γραμμάτων τοὺς
υἱούς, ἐπιτηδεύουσιν εἰς τὸ νὰ διατρέξωσι τὸ στάδιον
τοῦ κόσμου γινόμενοι εὐποροὶ· διότι, ἐν σκοπῷ
τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ πλοῦτος ἢ, ὅπως κοινῶς λέ-
γομεν, ἡ ἀποκατάστασις, οἱ υἱοὶ αὐτῶν οὐδὲ γραμ-
μάτων ἀνάγκην ἔχουσι, τῶν ἀμαθεστέρων ὄντων
σήμερον καὶ τῶν μᾶλλον εὐπόρων. Καθ' ἐκάστην ἀ-
κούομεν περὶ ἡμᾶς τοὺς πάντας παραπονιμένους
ὅτι παρεθάρσαν οἱ χαρὰς καὶ ἐξουτελισθη-
σαν αἱ τῶν ῥήσεως ἀπρέχοντες ἐπιστάσεις ἡ

(α) Εἰς πολλὰς τῶν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ εὐρεθεισῶν κεράμων ὑπάρ-
χει ἐπιτετυπωμένον μονόγραμμα συνδέον τὰ γράμματα Η, Ρ καὶ
Θ, σημαίνον δὲ πιθανότατα « Θ ε α ρ ο ν Ἡ ρ θ ο υ ».

ἡμεῖς, οἵτινες τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων διεξάγομεν ὡς ἄλλην ἐμπορικὴν ὑπόθεσιν;

Τὸ μέγα τοῦτο ἀτόπημα, ἀτόπημα ἀρκούν αὐτὸ καὶ μόνον νὰ ἀνατρέψῃ ὁλόκληρον κοινωνίαν, ἐννοήσας ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀναγγελλομένου συγγράμματος, ἐδημοσίευσεν τὸν Γεροστάθην. Ὁ Γεροστάθης εἶναι βλαστὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐκείνης χώρας, ἥς τινος τὰ τέκνα καὶ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, καὶ μετ' αὐτὸν εὐηργέτησαν καὶ εὐεργετοῦσιν ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὴν κοινὴν πατρίδα. Βιασθεὶς ἕνεκα τῆς τυραννίας νὰ διατρίψῃ πολλὰ ἔτη εἰς τὰ ξένα, ἐπανέρχεται προβεβηκώς εἰς τὴν Ἡπειρον, καὶ ἀφιεροῖ τὰ λοιπὸν τοῦ βίου εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων τῶν ἰδίων συμπολιτῶν. Ὅποια δὲ αἱ βράσεις τῆς ἀγωγῆς ταύτης; σέβας πρὸς τὴν θρησκείαν, δικαιοσύνη πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἔρως πρὸς τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ ταῦτα λέξεις εἰσι κεναὶ συνεχῶς μὲν ὑπὸ πάντων ἐπαναλαμβανόμεναι, ὑπ' ὀλίγων δὲ εἰς πράξιν μεταβαλλόμεναι. Ὅθεν ἐπιχειρεῖ ὁ Γεροστάθης ἔργον μακρὸν, πολύμοχθον καὶ ὄντως σωκρατικόν· ἐπιχειρεῖ, λέγομεν, νὰ ἐνσταλάξῃ τὰς ἀρχὰς ἐκείνας εἰς τὰς καρδίας τῶν νέων τῆς πατρίδος αὐτοῦ διὰ τε τοῦ ἰδίου παραδείγματος καὶ διὰ παραδειγμάτων ἄτινα ἀρύονται ἐκ τῆς ἱστορίας, καὶ ἐξαιρέτως τῆς τῶν πατέρων ἡμῶν πρὸς τοῦτο καὶ συντρέχει καὶ συμπαίζει καὶ συμπεριπατεῖ μετ' αὐτῶν διδάσκων, ἐπαινῶν, ἐλέγχων καὶ ἐνθάρρυνων, ἀείποτε δὲ εὐστοχῶν διὰ τῆς καρτερίας καὶ τῆς πρᾶξεως τοῦ ἥθους. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ προνοεῖ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ τε σώματος, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας, καὶ ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἐπιτηδεύουσα μεθ' ἧς ἀντιλαμβανόμενη καὶ τῆς ἐλαχίστης ιδιότητος τοῦ προστυχόντος ἀντικειμένου, ἐρμηνεύει αὐτὴν κατὰ τρόπον διεγείροντα σέβας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν πατρίδα. Ἡ πίστις τοῦ Γεροστάθου εἶναι ἀκταγώνιστος, ἀσβεστος ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ ἀκοίμητος ἡ πρόνοια αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ ὁ Γεροστάθης. Ἐὰν ἡμεῖς, παρηκμακύντες ἤδη τὴν ἡλικίαν, ὅτε δύσκολος ἡ καὶ ἀδύνατος ἡ ἐκρίζωσις τῶν ἀπρηχαιωμένων δοξῶν καὶ ἔξεων, ἀνέγνωμεν αὐτὸν μετὰ πολλῆς ὠφελείας, ὅποια ἄρα ἡ ἐξ αὐτοῦ προσγεννησομένη εἰς τοὺς νέους; Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι τερπνότερον, ὠφελιμώτερον καὶ διδακτικώτερον ἐν ταύτῳ βιβλίῳ ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑλλάδι· καὶ θέλομεν ἀπορήσει εἰάν ποτε ἴδωμεν πατέρα ἢ διδάσκαλον μὴ φροντίσαντα νὰ θέσῃ αὐτὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἢ μαθητοῦ. Ἐὰν μάλιστα ἡμεῖς ἢ ἐπιτροπὴ ἢ μέλλουσα νὰ βραβεύσῃ τὸ ἥθικόν σύγγραμμά, οὗτινος τὴν σύνταξιν παρήγγειλεν ἀποθνήσκων ὁ φιλογενὴς τοῦ συγγραφέως πατήρ, ἡ θέλομεν ἀπονεύειν ἀδιστάκτως τὸ γέρας τῷ Γεροστάθῃ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

—οοο—

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ. Κατὰ τὰς νεωστὶ ἐκδοθείσας ἐπισήμους εἰδήσεις, ἰδοὺ ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ λήξαν 1858 ἔτος. Σχολεῖα δημοσία τε καὶ ἰδιωτικὰ 945, φοιτητα 64,061, καθηγηταί, διδάσκαλοι, δημοδιδάσκαλοι καὶ δημοδιδασκάλισσαι 904. Ἐδαπανῶντο δὲ ἐκ τε τοῦ δημοσίου, τῶν δήμων καὶ τῶν κληροδοτημάτων καὶ προσφορῶν δρ. 1,393, 184.

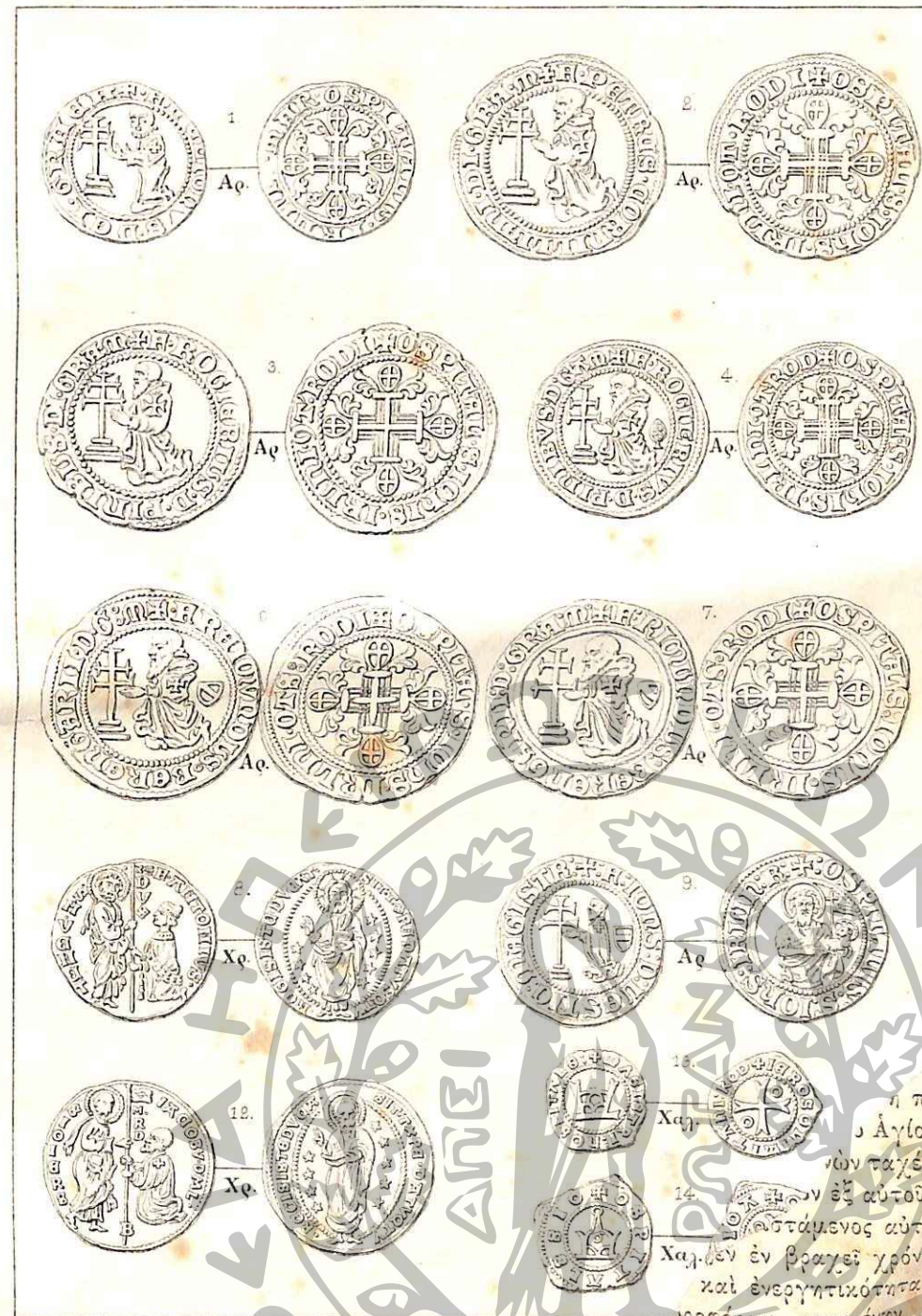
ΕΥΛΟΝ ΑΠΕΣΚΛΗΡΥΜΜΕΝΟΝ. Ἡ ἐπιστήμη καταγινόμενη ἀνευρότως εἰς τελειοποίησιν τῶν συντελούντων εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας, ὡς καὶ εἰς τὴν εὐρεσιν νέων μεθόδων, ἐφεύρεν ἐσχάτως ἐν Γαλλίᾳ νέον τι κατασκευασμὸν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε ξύλον ἀπεσκληρυνμένον (bois durci). Ἰδοὺ δὲ πῶς γίνεται τοῦτο· λαμβάνομεν πρίσματα (πριονίδια) ξύλου, ἀναμειγνύομεν αὐτὰ μετὰ τινος χημικῆς ὕλης (γνωστῆς εἰς τοὺς ἐφευρόντας), καὶ θέτομεν μετὰ ταῦτα τὸ ὅλον ἐν τῷ χυάμῳ ἢ μύτρᾳ, ὅπου συμφορῶμενον μεταβάλλεται εἰς ξύλον πολὺ σκληρότερον καὶ στερεότερον ἢ πρότερον.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ποία ἡ ἐκ τούτου ὠφέλεια· ὁσάκις πρόκειται σήμερον νὰ χαραχθῇ σκευὸς τι ξύλινον, οἷον περίεζον εἰκόνα, κιβώτιον καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ τεχνίτης καταγίνεται ἐπὶ πολὺ εἰς εὐρεσιν ξύλου σκληροῦ, καὶ πολλάκις ἀποτυγχάνει. Εἰς τὸ ἐσκληρυνμένον ὅμως ξύλον χαρασσονται μετὰ σπανίας λεπτότητος καὶ τὰ δυσκολώτερα σχέδια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγκολάπτεις, ἂν θέλῃς, καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην· διότι τὸ ἐσκληρυνμένον ξύλον λαμβάνον πᾶσαν ὁποιανδήποτε μορφήν οὐδέποτε ἀλλοιοῦται, οὐδὲ τερηδονίζεται.

Εἶδομεν εἰς τὸ ἐν τῇ ὁδῷ Grand Chantier ὑπ' ἀριθ. 7 ἐργαστήριον μελανοδοχεῖα, περίεζα καὶ παντοῖα ἄλλα σκευὴ ἐκ τῆς ὕλης ταύτης, κατ' οὐδὲν ἥττονα τῶν ἐξ ἐβένου ἐργοχείρων, καὶ ὅμως πολὺ εὐωνότερα.

Διὰ τῆς νέας ταύτης ἐφευρέσεως θέλει ἐνισχυθῇ καὶ καταστῇ κοινωνιόφιλος ἡ φιλοκαλία, διότι καὶ οἱ ἥττον εὐποροὶ θέλουσιν ἀγοράζειν τοῦ λοιποῦ ὅσα μόνον τὰς αἰθούσας τῶν πλουσίων στολίζουσι σήμερον.

Διὰ τοῦ κενοφανοῦς τούτου ξύλου κατασκευάζονται καὶ μαχαίρων λαβαί, καὶ κυμβάλων πληκτρα, καὶ στοιχεῖα, καὶ σφαιρία κομβολογίων, καὶ ψηκτρα καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα δύσκολον ἦ ἀπαριθμήσωμεν.

ἡ ὑπο-
πτωγῶν
ἡ ἁγίου ἰωάν-
νῶν ταχέως ἐξ-
ἰστῶν ἐξ αὐτοῦ προσ-
καρτεμένος αὐτοῦ Γε-
καρτεμένος αὐτοῦ Γε-
καὶ ἐνεργητικότητά, ὥστε
προφύρων γενομένην ἀλλο-
κατέστη ἄλλος τῆς εὐνοίας
Bouillon καὶ ἐτέρων χρι-
οἱ ἀδελφοὶ Σπυριδωνί-
σκηναὶς ἐνόησαν φρου-
αυτοὺς ἐκ τῶν συμμοριῶν
πρέχοντες ἐληίζοντο τὴν

λεία.
νέους; ἢ
λιμώτερον
πολλοῦ δὲν
ἀπορήσει εἰάν
μὴ φροντίσαντα
τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἢ μαθη-
μεῖς; ἢ ἐπιτροπὴ ἢ μέλλο-
ν σύγγραμμα, οὗτινος τῆς
ἀποθνήσκων ὁ φιλογενῆς
θέλομεν ἀπονείμει ἀδισ-
τάθρ.

